

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

METODIČKA VJEŽBA U NASTAVI *LIKOVNE UMJETNOSTI*

Katarina Črnko

Mentorica: dr. sc. Josipa Alviž, docentica

ZAGREB, 2019.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

METODIČKA VJEŽBA U NASTAVI LIKOVNE UMJETNOSTI

Methods of Practical Teaching of Visual Arts

Katarina Črnko

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu predstavljeni su različiti modeli metodičkih vježbi za srednjoškolsku učioničku nastavu *Likovne umjetnosti*. Osnovni zadatak nastave *Likovne umjetnosti* jest poticati i razvijati kreativne sposobnosti učenika, uspostaviti komunikaciju učenika s umjetnošću i kulturnom baštinom te razviti njihovu sposobnost senzornog doživljaja svijeta. *Predmetni kurikulum Likovne umjetnosti* omogućuje razvoj kreativnog mišljenja i djelovanja, usvajanje likovne i vizualne pismenosti te potiče na aktivno učenje putem otkrivanja. Različiti modeli metodičkih vježbi pospješuju odgoj pažnje i dovode do osvještavanja iskustva gledanja te bi trebali biti okosnica svakog nastavnog sata. Tijekom individualnog ili grupnog rješavanja metodičkih vježbi učenici mogu aktivno sudjelovati u nastavi, artikulirati svoja opažanja, iznositi vlastita mišljenja i prijedloge. Glavni cilj predloženog pregleda od dvanaest modela metodičkih vježbi je olakšavanje procesa osmišljavanja novih vježbi.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 77 stranica, 49 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: aktivno učenje, doživljaj, kreativnost, metodičke vježbe, Likovna umjetnost.

Mentorica: dr. sc. Josipa Alviž, docentica, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Jasmina Nestić, doc.; dr. Frano Dulibić, red. prof.; dr. sc. Josipa Alviž, doc.

Datum prijave rada: 20. veljače 2017.

Datum predaje rada: 25. kolovoza 2019.

Datum obrane rada:

Ocjena: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Katarina Črnko, diplomantica na Nastavničkom smjeru diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom „Metodička vježba u nastavi Likovne umjetnosti“ rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu,

Vlastoručni potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Začetci kreativnog pristupa nastavi	3
3. Knjiga <i>Umjetnost avantura</i> i internetska platforma <i>Metodičke sintagme i paradigme</i>	9
4. Metodičke vježbe u nastavi <i>Likovne umjetnosti</i> i njihovi modeli	11
4. 1. Vježbe povezivanja	13
4. 1. 1. Vježbe povezivanja prema načelu	14
4. 1. 2. Vježbe povezivanja slike i teksta	15
4. 2. Vježbe oponašanja stava	16
4. 2. 1. Primjer vježbe	16
4. 3. Vježbe ucrtavanja	18
4. 3. 1. Vježba ucrtavanja kompozicijske linije	18
4. 3. 2. Vježba ucrtavanja obrisne linije skulpture	19
4. 3. 3. Vježbe ucrtavanja oblika kompozicije	20
4. 4. Vježbe oblikovanja prema uputama	21
4. 4. 1. Dvodimenzionalno oblikovanje	21
4. 4. 2. Trodimenzionalno oblikovanje	22
4. 5. Vježbe snalaženja u prostoru	23
4. 5. 1. Vježba orijentacije u prostoru na tlocrtu	23
4. 5. 2. Crtanje komunikacijskih struktura i grafova	24
4. 6. Vježbe prostornih planova	25
4. 6. 1. Vježbe crtanja tlocrta slike	26
4. 6. 2. Vježbe označavanja prostornih planova reljefa	26
4. 7. Vježbe pronalaženja zadanih detalja	27
4. 7. 1. Primjer vježbe	27
4. 8. Vježbe vizualno-taktilnih doživljaja	28
4. 9. Vježbe rekonstruiranja	29
4. 9. 1. Vježbe rekonstruiranja procesa nastanka umjetničkog djela	29
4. 9. 2. Vježbe rekonstrukcije kompozicije	30
4. 10. Vježbe omjera i razmjera	31
4. 10. 1. Vježbe određivanja proporcija	32
4. 10. 2. Vježbe označavanja zlatnog reza	32
4. 11. Vježbe zakona kadra	33
4. 11. 1. Primjer vježbe	33
4. 12. Vježbe sagledavanja	34

5. Zaključak	36
6. Prilozi	37
6. 1. Radni materijali za nastavu	37
6. 1. 1. Prilog 1	37
6. 1. 2. Prilog 2	38
6. 1. 3. Prilog 3	40
6. 1. 4. Prilog 4	41
6. 1. 5. Prilog 5	43
6. 1. 6. Prilog 6	44
6. 1. 7. Prilog 7	46
6. 1. 8. Prilog 8	47
6. 1. 9. Prilog 9	48
6. 1. 10. Prilog 10	49
6. 1. 11. Prilog 11	50
6. 1. 12. Prilog 12	52
6. 1. 13. Prilog 13	54
6. 1. 14. Prilog 14	56
6. 2. Prezentacije metodičkih vježbi.....	58
6. 2. 1. Prezentacija 1	58
6. 2. 2. Prezentacija 2	59
6. 2. 3. Prezentacija 3	60
6. 2. 4. Prezentacija 4	61
6. 2. 5. Prezentacija 5	62
6. 2. 6. Prezentacija 6	63
6. 2. 7. Prezentacija 7	64
6. 2. 8. Prezentacija 8	65
6. 2. 9. Prezentacija 9	66
6. 2. 10. Prezentacija 10	67
6. 2. 11. Prezentacija 11	68
6. 2. 12. Prezentacija 12	69
6. 2. 13. Prezentacija 13	70
6. 2. 14. Prezentacija 14	71
6. 2. 14. Prezentacija 15	72
6. 2. 15. Prezentacija 16	73
6. 2. 16. Prezentacija 17	74

7. Popis i izvori reprodukcija korištenih u radu	75
8. Popis literature.....	79
9. Sažetak/Summary.....	80

1. Uvod

Cilj ovog rada je predstaviti različite modele metodičkih vježbi koje se mogu upotrijebiti u nastavi *Likovne umjetnosti*. Metodička vježba je didaktički osmišljena vježba čiji je cilj potaknuti učenike na aktivno sudjelovanje u nastavi te povećati njihov interes za nastavni sadržaj. Ovakve vježbe bi trebale biti okosnica svakog nastavnog sata jer se aktivnim učenjem najbolje razvijaju učenikove komunikacijske i pismene sposobnosti te vizualna percepcija. Zahvaljujući metodičkim vježbama učenici uče putem iskustva, što je najbolji način učenja.

Relevantnost teme ovog rada proizlazi iz potrebe za što većom primjenom metodičkih vježbi u nastavi, a ovaj pregled od dvanaest različitih modela i njihovih podtipova trebao bi uvelike doprinijeti lakšem osmišljavanju budućih vježbi i time povećati njihovu uporabu u nastavnom procesu.

U drugom i trećem poglavlju govori se o začetcima kreativnog pristupa nastavi i odmaku od tradicionalne nastave. Promišljanje o kreativnoj nastavi pojavilo se puno prije aktualnih reformi školstva. Iznesene su različite definicije kreativnosti, primjerice definicija Joya Paula Guilforda, Ellisa Paula Torrancea, Bogomila Karlavarisa i drugih. Marko Stevanović u svojoj knjizi *Modeli kreativne nastave*¹ ističe kako kreativnost počinje od kreativnog nastavnika koji je glavna pokretačka snaga stvaralaštva svojih učenika. Vrlo važnu ulogu u kreativnom pristupu nastavi *Likovne umjetnosti* ima rad Jadranke Damjanov. Njezina istraživanja dovela su do zaključka kako djeca mogu nesvjesno uočiti dominantne horizontale, vertikale, zlatni rez i simetriju u likovnim djelima, stoga bi obrazovanje trebalo osvijestiti ono što se nesvjesno opaža. Radionice navedene u knjizi Jadranke Damjanov *Umjetnost avantura*² imale su za cilj upravo osvještavanje procesa gledanja, kontakt s umjetničkim djelom i mnogoosjetilni doživljaj. Dijelovi radionica mogu se prilagoditi i iskoristiti kao metodičke vježbe u nastavi *Likovne umjetnosti*. Knjiga *Umjetnost avantura* je temelj internetske stranice *Metodičke sintagme i paradigme* koja služi za metodičko usavršavanje nastavnika *Likovne umjetnosti*.

U središnjem dijelu rada predstavljeno je dvanaest modela metodičkih vježbi, a to su: vježbe povezivanja, oponašanja stava, ucrtavanja, oblikovanja prema uputama, snalaženja u prostoru, prostornih planova, pronalaženja zadanih detalja, vizualno-taktilnih doživljaja, rekonstruiranja, omjera i razmjera, zakona kadra i vježbe sagledavanja. Ovi modeli i njihova kategorizacija temelje se na najvećim dijelom na predavanjima održanim u okviru kolegija

¹ Stevanović Marko, *Modeli kreativne nastave*, Rijeka: ANDROMEDA, 2003.

² Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, Zagreb: Hermes, 1998.

Metodika nastave Likovne umjetnosti odslušanom na nastavničkome smjeru Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ak. god. 2015./2016.³ U opisima vježbi naglašeno je u kojoj se nastavnoj jedinici vježba može izvoditi prema *Nastavnom planu*⁴ i prema *Predmetnom kurikulumu*,⁵ u kojem dijelu sata semože izvesti, zatim njezin tijek, analiza, ciljevi i ishodi te nakraju u kojim se još nastvnim sadržajima može izvesti. U svaku vježbu priložen je radni materijal i prezentacije.

³Izvođači kolegija su doc. dr. sc. Josipa Alviž i doc. dr. sc. Jasmina Nestić. Prezentaciju i predavanje na temu metodičkih vježbi u nastavi Likovne umjetnosti osmislila je, izradila i održala docentica Jasmina Nestić te su oni bili glavni temelj za izradu predložene kategorizacije.

⁴*Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁵*Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

2. Začetci kreativnog pristupa nastavi

Kreativnost se nerijetko povezuje s visokom inteligencijom i smatra se karakteristikom posebno talentiranih pojedinaca, no s druge strane brojni stručnjaci ističu kako je kreativnost, u većoj ili manjoj mjeri, odlika svake ličnosti, koja se može i usavršiti.⁶ Shvaćanje kreativnosti kao procesa »kojim izuzetno odabrani pojedinci stvaraju djela visoke vrijednosti« se napušta i promatra se kao opći ljudski potencijal.⁷

Mnogi autori iznose različite teorije i definicije kreativnosti. Marko Stevanović u knjizi *Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi* (1986.) navodi primjere definiranja i shvaćanja ovog pojma pa tako spominje američkoga psihologa Joya Paula Guilforda koji je smatrao kako se kreativnost sastoji od mnogih komponenata. Guilford razdvaja *originalnost* i *kreativnost* te je prema njemu *kreativnost* širi pojam koji podrazumijeva *originalnost*, ali isto tako i fleksibilnost, fluentnost, motivaciju i temperament.⁸ Osim toga Guilford razlikuje konvergentnu od divergentne produkcije, odnosno mišljenja. Konvergentno mišljenje podrazumijeva otkrivanje jednog rješenja, a divergentno mišljenje uključuje stvaranje višestrukih rješenja te se često koristi kao sinonim za kreativnost.⁹

Izdvojila bih i definiciju američkoga psihologa Ellisa Paula Torrancea koji navodi kako je kreativnost »proces otkrivanja problema ili nepotpunih informacija, formiranje ideja ili hipoteza i izvještavanjeo rezultatima. To je uspješan korak u nepoznato, silaženje s utabane staze, razbijanje kalupa, otvorenost prema iskustvu i dopuštanje da nas jedna stvar vodi u drugu, svježje kombinacije ideja ili uopćavanje novih odnosa idejama«.¹⁰ Vrlo zanimljivu definiciju iznosi psiholog Erich Fromm koji govori o dva značenja *kreativnosti*. Prvo je značenje *kreativnosti* kao stvaranja nečeg novog, primjerice umjetničkih ostvarenja, a drugo je *kreativnost* kao karakterna osobina ili stav. Prema Frommu kreativni stavovi se mogu razviti ako su zadovoljeni sljedeći uvjeti: razvijanje sposobnosti uviđanja problema, njegovanje radoznalosti, sposobnost koncentracije, osjetljivost na probleme i dr.¹¹ S druge pak strane, Vladimir Mužić smatra kako je kreativnost povezana s razinom znanja: »Tek onaj učenik koji posjeduje bogato skladište znanja, a uz to i sposobnost da ta znanja sistematizira na razne načine, da im prilazi raznih stajališta, da

⁶ Usp. Branka Perić, »Kreativnost u nastavi«, u: *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* 1, 2015., str. 145 – 150.

⁷ Nada Grgić, Marijan Jakubin, *Vizualni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*, Zagreb: EDUCA, 1996., str. 79.

⁸ Usp. Marko Stevanović, *Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi*, Pula: Istarska naklada, 1986., str. 18.

⁹ Branka Perić, »Kreativnost u nastavi«, 2015., str. 146.

¹⁰ Usp. Marko Stevanović, *Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi*, Pula: Istarska naklada, 1986., str. 18.

¹¹ Isto str. 20.

ih povezuje, uopćuje, aktualizira i sl. imat će mogućnost da polazeći od te baze stvara kreativnim procesom nove kombinacije«. ¹²

Bogomil Karlavaris, slikar i metodičar likovnog odgoja, pojmom *kreativnost* obuhvaća splet intelekta i osobnosti, motivacije, emotivnosti i drugih faktora koji u svojoj koncentraciji i usmjerenosti predstavljaju osnovu stvaralaštva. Kreativnost je i sposobnost povezivanja dosad nepovezanih informacija putem kojih se pronalaze nova rješenja. Radi se o procesu koji se odlikuje otvorenosću duha, prijemčivošću za okolni svijet, željom za promjenom, maštom, invencijom, originalnošću, darom pronalaženja, smislom za bitno, kritičnošću itd. ¹³

Iz gore navedenog može se zaključiti da je kreativnost povezana s naslijeđenim sposobnostima, odgojem, ali i obrazovanjem. Upravo zbog uske povezanosti kreativnosti i obrazovanja od obrazovnog sustava se očekuje daljnje razvijanje kreativnog potencijala učenika. Postojeće stanje u školstvu koje je u većoj mjeri bazirano na reproduktivnom znanju, odnosno na pamćenju činjenica te njihovu reproduciranju ne zadovoljava uvjete koji bi omogućili i poticali kreativno i kritičko razmišljanje. U tradicionalnoj, jednosmjernoj organizaciji nastavnog procesa u kojem je učenik pasivan te mu se prezentiraju gotove činjenice, stvaralački se potencijal učenika ne razvija, ne može doći do izražaja, a može doći i do smanjenja potencijala. ¹⁴ Zahvaljujući tradicionalnoj nastavi i *ex cathedra* metodi rada, učenici usvajaju samo najniže razine znanja koje se odnose na pamćenje i shvaćanje, dok više razine znanja ostaju zanemarene.

Podjelu vrsta znanja dao je Benjamin Bloom u svojoj knjizi *Taksonomija ili klasifikacija obrazovnih i odgojnih ciljeva* (1956.). Bloom je hijerarhijski podijelio znanje u šest glavnih kategorija: znanje, shvaćanje, primjena, analiza, sinteza, evaluacija. ¹⁵ Upravo bi kreativna nastava trebala omogućiti usvajanje znanja na višim razinama te osim kognitivnog područja uključivati postignuća iz psihomotoričkog i afektivnog područja.

Općenito, da bi nastava bila dobra i kvalitetna mora zadovoljavati određene kriterije. Njemački pedagog Hilbert Meyer smatra kako nastava mora biti dobra za sve učenike bez obzira na spol i stupanj darovitosti. Nastava mora biti dobra za učenike koji uče brzo i za učenike koji uče polako, za mirne učenike i one hiperaktivne. Dobra i kvalitetna nastava treba pospješiti ne samo kognitivno, nego i afektivno i socijalno učenje, a njeni kriteriji vrijede za sve predmete, sve

¹² Marko Stevanović, *Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi*, 1986., str. 18 – 22.

¹³ Nada Grgić, Marijan Jakubin, *Vizualni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*, 1996., str. 79.

¹⁴ Usp. Marko Stevanović, *Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi*, 1986., str. 34 – 36.

¹⁵ Benjamin Bloom, *Taksonomija ili klasifikacija obrazovnih i odgojnih ciljeva, Knjiga 1 Kognitivno područje*, Beograd: Jugoslavenski zavod za proučavanje školskog i prosvetnih pitanja, 1970., str. 20.

školske stupnjeve i sve oblike škola. Iz toga slijede glavna obilježja dobre nastave. Meyer navodi deset obilježja, a na prvom je mjestu jasno strukturiranje nastave. Zatim slijedi visok udio stvarnog vremena učenja, poticajno ozračje za učenje, jasnoća sadržaja, uspostavljanje smisla komunikacijom, raznolikost metoda, individualno poticanje, inteligentno vježbanje, jasnoća očekivanih postignuća i pripremljena okolina.¹⁶

Isto tako, kreativna nastava mora u sebi sadržavati određene komponente sa zadovoljavajućim uvjetima. Na kreativnost u nastavnom procesu utječu učenici, nastavnik, okolina, institucije za obrazovanje nastavnika, nastavni planovi i programi, nastavna sredstva i stupanj razvoja znanstvenih disciplina koje prate razvoj obrazovanja i odgoj djeteta.

»Kreativnost se planira, organizira, realizira, usmjerava, koordinira, potiče, kontrolira, vrednuje. Osobito u školskim uvjetima kreativnost treba neprekidno poticati«. ¹⁷

Stevanović još ističe kako uspjeh u kreativnosti učenika ovisi koliko o njihovim vlastitim predispozicijama, toliko i o sposobnosti nastavnika.¹⁸ Prije svega, kreativnost u nastavi počinje od kreativnosti nastavnika. O nastavniku ovisi ne samo radni materijal, nego i radna okolina.

O karakteristikama dobrih nastavnika govori inijamački pedagog Ewald Terhart. Prema njemu dobrog nastavnika odlikuje jasnoća i strukturiranost nastave, djelotvornost u vođenju razreda, poticanje učeničkih aktivnost usmjerenih na konkretne zadaće, prilagodljivost i raznolikost nastavnih oblika.¹⁹

Nastavnik je glavni pokretač stvaralaštva svojih učenika pa je stoga osposobljavanje učitelja za kreativan rad s učenicima od posebne važnosti. Osnovna aktivnost učitelja bi trebala biti otkrivanje kreativnih potencijala svojih učenika, dok je osnovna didaktička pretpostavka za kreativan rad u školi osposobljenost nastavnika i otvorenost škole za stvaralaštvo.²⁰ Od nastavnika se više ne traži samo solidno poznavanje gradiva koje izlaže, nego i kreativnost, smisao za stvaralaštvo, sposobnost uočavanja, predviđanja i rješavanje problema te visoka motiviranost za upoznavanje učenika.²¹

¹⁶ Hilbert Meyer, Što je dobra nastava?, Zagreb, Erudita, 2005., str. 17 – 18.

¹⁷ Usp. Marko Stevanović, *Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi*, 1986., str. 55 – 57.

¹⁸ Isto. str. 12.

¹⁹ Usp. Ewald Terhart, *Metode poučavanja i učenja*, Zagreb: EDUCA, 2001., str. 102.

²⁰ Marko Stevanović, *Modeli kreativne nastave*, Rijeka: ANDROMEDA, 2003. str. 66.

²¹ Marko Stevanović, *Modeli kreativne nastave*, 2003., str. 12.

Stevanović u knjizi *Modeli kreativne nastave* (2003.) vrlo detaljno opisuje profil kreativnog nastavnika. Prema njemu, kreativan nastavnik mora, prije svega, inspirirati učenike i stremi novom i suvremenijem, ima svoje ideale, a sam je uzor za svoje učenike. Kreativan nastavnik, osim toga, učinkovito pronalazi situacije i sredstva putem kojih učenike potiče na radoznalost i postavljanje pitanja, traži od učenika što više povratnih informacija u različitim formama (usmeno, pisano, grafički), potiče učenike na postavljanje pitanja, razmišljanje, diskusiju i promjenu mišljenja (ako situacija to zahtijeva), te formuliranje vlastitih problema i hipoteza. Takvi nastavnici su otvoreni za nova kreativna iskustva, koriste svoj vlastiti potencijal za stvaralaštvo i reagiraju na potrebe i ideje drugih te uvijek imaju jasnu viziju cilja.²² Koliko dobar nastavnih može utjecati na pokretanje i razvoj stvaralačkih misli i sposobnosti učenika, toliko nepripremljen, nedovoljno osposobljen, nezainteresiran ili autoritativan nastavnik može biti jedan od uzroka sputavanja kreativnosti.

Već je ranije spomenuta tradicionalna nastava kao čimbenik koji umanjuje kreativno raspoloženje kod učenika. Mnogi istraživači i praktičari ukazivali su na mnogobrojne slabosti frontalnog (kolektivnog) rada u nastavi. Neke od tih slabosti su: nemogućnosti individualizacije nastave, nemogućnost aktivacije svih učenika, nemogućnost provjere razumijevanja učenika, nedostatak suradnje, monotonost, psihologija gotovanstva, brzo umaranje nastavnika, nemogućnost osposobljavanja za samoobrazovanje i cjeloživotno obrazovanje. Između navedenog, najveći nedostatak tradicionalne nastave je nedovoljna aktivnost učenika izazvana frontalnim radom i neznanjem nastavnika kako primijeniti druge oblike rada poput grupnog rada, rada u paru ili individualnog rada. Tradicionalna nastava može razviti samo jedan dio učenikove ličnosti (njegove kognitivne sposobnosti), a ne može razviti više mentalne procese kao što su apstrahiranje, generalizacija, izvođenje zaključaka i principa i dr. Može se zaključiti kako se slabost tradicionalne nastave odnosi na preferiranje kognitivnog razvoja učenikove ličnosti i reduciranost nastavnih strategija. Zapravo, mnogi učenici, zahvaljujući ovakvoj vrsti nastave, raspolažu dobrim fondom znanja, ali osim znanja ne stječu druge praktične i mentalne sposobnosti. Njihovo znanje se ne povezuje s izgrađivanjem cjelovite ličnosti učenika.²³

Valja spomenuti i preopširne programe, teškoće u komunikaciji izazvane strahom (strah od neuspjeha ili autoriteta), stres, ali i vremenski okvir od 45 minuta koji svakako mogu negativno utjecati na kvalitetu nastave.

²² Isto, str. 48.

²³ Isto, str. 12 – 19.

Kako se kreativnost sve više poima kao proces, a ne kao efekt (gotov proizvod) potrebno je redefinirati obrazovne programe i strategije koje će prvenstveno kod učenika razvijati nezavisnost i samopouzdanje, radoznalost i otvorenost za nova iskustva, nezavisnost u mišljenju te opću potrebu za uspjehom.²⁴

Upravo bi toj kreativnosti, razvoju kompletne učenikove ličnosti, samopouzdanju, kritičkom mišljenju i otvorenosti za nova iskustva trebali doprinijeti nacionalni, odnosno predmetni kurikulumi. U *Kurikulumu za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije* (dalje *Predmetni kurikulum Likovne umjetnosti*)²⁵ izneseni su ishodi i ciljevi koji zahtijevaju i od nastavnika i od učenika aktivno te kreativno pristupanje nastavnim temama, a pritom je prostora za drugačiju nastavu od tradicionalne puno više. Prema *Predmetnom kurikulumu Likovne umjetnosti* predviđeno je osmišljavanje projekata, interdisciplinarni pristup te međupredmetno povezivanje što omogućuje učenicima cjelovito upoznavanje likovne i vizualne umjetnosti u različitim aspektima života. Također, sadržajna struktura predmeta podijeljena je na tri domene (koncepta) koji razvijaju različite sposobnosti učenika. Prva domena pod nazivom *Stvaralaštvo i produktivnost* odnosi se na »razvijanje senzornih, izražajnih, praktičnih, intelektualnih i psihofizičkih (percepcija, vizualno mišljenje i pamćenje) sposobnosti i vještina«. ²⁶ Druga domena *Doživljaj i kritički stav* posvećena je razvijanju analitičkog i kritičkog mišljenja te razvijanju sposobnosti izražavanja argumentiranih stavova o likovnom stvaralaštvu i vizualnom okružju. *Umjetnost u kontekstu* je posljednja domena i njezin je temelj razumijevanje likovne umjetnosti i stvaralaštva »kao integralnoga i važnoga dijela života svih ljudskih zajednica i kultura kroz povijest«. ²⁷ Redoslijed tema nije nametnut, a učitelj sam može odabrati sinkronijski ili dijakronijski pristup obradi pojedine teme, dok su ishodi na kraju akademske godine posvećeni kreativnom radu koji može biti prezentiran u odabranom mediju.

Do sada, u organizaciji nastave *Likovne umjetnosti* služio je *Nastavni plan*²⁸ iz 1994. godine i odobreni udžbenici koji više-manje prate propisanu tradicionalnu podjelu na nastavne jedinice. U takvoj organizaciji nastave gradiva je bilo puno, a prostora za kreativnost relativno malo.

²⁴ Isto, str. 53.

²⁵ *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

Autori knjige *Vizualni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik* iznose stavove i preporuke o nastavi likovnih umjetnosti iz UNESCO-ve *Deklaracije* donesene 1955. godine. U *Deklaraciji* je naglašeno kako nastava likovnih umjetnosti može utjecati na različite aktivnosti djeteta te zbog toga ima »veliku odgojnu vrijednost u estetičkom, intelektualnom i moralnom planu, a likovni pedagog važnu ulogu u psihičkom razvoju djeteta i za otkrivanje njegovih umjetničkih sposobnosti«. ²⁹ Sljedeća teza govori o znanjima i tehničkim sposobnostima stečenim u nastavi likovnih umjetnosti. Ta znanja i sposobnosti mogu koristiti ne samo u studiju i izobrazbi svake profesije, nego i u razvitku inteligencije, osjećaja za lijepo u prirodi i životu, u proizvodnim aktivnostima i u umjetnosti. Osim toga, likovna umjetnost je važna za razvoj ličnosti, važno je sredstvo za upoznavanje i produbljivanje znanja o stvarnosti, značajna je za što potpuniji vizualni odgoj djeteta kako bi se razvila inteligencija i formirao ukus. Na kraju je istaknuto kako likovne umjetnosti, kao i ostale umjetnosti, mogu biti sredstvom sporazumijevanja i ujedinjavanja među narodima.

Ciljevi i zadatci suvremene nastave likovne umjetnosti u Hrvatskoj obuhvaćaju zaključke navedenih preporuka. Također se naglašava komunikacijska funkcija nastave, a time i njen sociološki značaj. Osnovni zadatak nastave likovnih umjetnosti jest poticati i razvijati kreativne sposobnosti, uspostaviti komunikaciju mladih s umjetnošću, kulturnom baštinom i razviti sposobnost senzornog doživljavanja svijeta.

»Od spontanoga ka svjesnom – to je temeljno načelo kojim je prožeta nastava likovnog odgoja. Treba razvijati vizualnu percepciju i vizualnu kulturu učenika, što će prerasti obrazovnim procesom u likovnu perceptivnost i kulturu, a to su preduvjeti razumijevanja svijeta i uspostavljanja komunikacijskih odnosa«. ³⁰

Cilj vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja je kod učenika razviti aktivni, stvaralački odnos prema okolini i u produkciji i u doživljavanju umjetničkog. Taj aktivni odnos treba biti rezultat kvalitetno usmjerenog analitičkog misaonog procesa, a ne difuznog vizualnog ili emocijskog doživljaja. Analitičko-misaoni proces je kao metoda višestruko opravdan: on je sredstvo za pobuđivanje i održavanje interesa i aktivnosti koje su sastavni dio svake kreativne djelatnosti. Definicija likovno obrazovanog i odgojena pojedinca uključuje, u najširem smislu, misaono-analitički i likovno osviješteni odnos pojedinca prema cjelokupnoj vizualnoj okolini. ³¹

²⁹Usp. Nada Grgić, Marijan Jakubin, *Vizualni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*, 1996., str. 18.

³⁰ Isto, str. 20.

³¹ Isto, str. 13.

U likovnom području razlikujemo vizualno od likovnog, drugim riječima, razlikujemo spontano, likovno nerazvijeno i likovno kultivirano. To razlikovanje zauzima središnje mjesto u modernim shvaćanjima likovnog doživljaja i izražavanja, pa je vrlo značajno u koncipiranju svakoga suvremenog modela vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja. Vizualno je neposredno i nesvjesno, a likovno je elaborirano, iskustveno. Usvajanje u toku spontana doživljaja pripada vizualnome, nasuprot čega su osvješćivanje vlastita vizualnog procesa te vizualni doživljaji koji se pretvaraju u likovne doživljaje.³²

U *Predmetnom kurikulumu Likovne umjetnosti* govori se upravo o tome kako je svrha predmeta *Likovna umjetnost* oblikovati osobni i društveni identitet učenika, oplemeniti i obogatiti sliku o sebi i o svijetu u kojemu žive, razviti sposobnost kreativnog mišljenja i djelovanja, usvojiti likovnu i vizualnu pismenost (razumijevanje umjetničkih strategija i koncepata, složene vizualne okoline i njeno kritičko prosuđivanje, vrednovanje i aktivno oblikovanje) te praktičnu primjenu tehnika, alata i medija.³³

3. Knjiga Umjetnost avantura i internetska platforma Metodičke sintagme i paradigme

Od svoje najranije dobi dijete osjeća i doživljava estetičke vrijednosti. Istraživanje provedeno 1996. godine u *Neurološkoj klinici KBC Rebro* i u *Centru za kulturu i obrazovanje* u Zagrebu, pod voditeljstvom profesorice i metodičarke likovne umjetnosti Jadranke Damjanov, upravo to i dokazuje. Istraživalo se ponašanje ispitanika različite dobi i stručnosti (ukupno 210 ispitanika) pred djelima modernih hrvatskih autora. Prvi zadatak bio je otkriti kako pogledi promatrača rekonstruiraju djela, zatim je pozornost usmjerena na sam proces promatranja. Cilj je bio utvrditi u kojoj mjeri artikuliranost promatranog djela artikulira pogled, mijenjajući putanju oka i njegov vremenski aspekt, odnosno trajanje fiksacija. Na kraju, zadatak je bio ustanoviti utjecaj dobi, spola, stručnosti, usmjeravanja pozornosti uputama, vježbama, zagonetkama, eksperimentima. Dobnih skupina je bilo pet (6-9 god., 10-12 god., 15-17 god., studenti, odrasli). Promatrajući rezultate istraživanja može se zaključiti kako djeca mogu uočiti dominantne

³² Usp. Nada Grgić, Marijan Jakubin, *Vizualni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*, 1996., str. 24.

³³ *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

horizontale ili vertikale u djelima, zlatni rez, simetriju, Fibonaccijev niz.³⁴ Poveznicu između dječjeg potencijala i svrhe obrazovanja najbolje pojašnjavaju riječi Jadranke Damjanov:

»U čemu se sastoji ili se treba sastojati odgoj, obrazovanje ako prvoškolac jednako uspješno rekonstruira vrhunsko umjetničko djelo u vremenu od jedne minute, kao što to čini odrastao stručnjak, možda čak uspješnije? Čemu ga mi možemo ili trebamo učiti nakon te spoznaje? Gomili činjenica? Nipošto! Rezultati istraživanja impliciraju da obrazovanje ne treba biti ništa drugo nego osvještavanje onoga što se opaža, a priprema nastavnika iznalaženje putova i sredstava kako se to nenaporno i učinkovito postiže«.³⁵

Različiti modeli metodičkih vježbi pomažu nam upravo u tome da se nesvjesno promatranje pretvori u svjesno, a osim toga pospješuju odgoj pažnje i dovode do osvještavanja iskustva gledanja.

Studenti nastavničkoga smjera Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu zadnjih su godina tijekom svoje prakse u školi imali priliku za kreativniji pristup organizaciji nastavnog sata. Mogli su se poslužiti različitim izvorima i njihovom kombinacijom osmisliti sat koji bi bio zanimljiv, metodički opravdan i koji zadovoljava nastavni plan i program. Okosnica svakog takvog nastavnog sata bile su metodičke vježbe, a prilikom osmišljavanja metodičkih vježbi studentima je od velike pomoći bila knjiga *Umjetnost avantura* (1998.) Jadranke Damjanov³⁶ i internetska stranica *Metodičke sintagme i paradigme*.³⁷

Knjiga *Umjetnost avantura* donosi opis i analizu 80 radionica izvođenih u *Slobodnoj školi radioničkog tipa* (u Centru za kulturu i obrazovanje, Zagreb) između 1992. i 1997. godine. Radionice navedene u knjizi tematski su podijeljene na osam poglavlja,³⁸ a u svakom je opisano po deset radionica. Na početku svakog poglavlja predstavljeno je o čemu će biti riječ, koja je namjera radionice, opisan je *ambijent* i struktura događanja popraćena fotografijama radionica te materijala koji su korišteni. Svaka radionica traje 120 minuta i ne može se u cijelosti uklopiti u nastavnu *Likovne umjetnosti*, ali mogu se iskoristiti ideje, a pojedini dijelovi radionica prilagoditi te uklopiti u nastavni sat. Radionice su uključivale i zahtijevale aktivno sudjelovanje svih članova. Temama i zadacima se pristupalo na različite načine, a obrada teme često je sadržavala

³⁴ Usp. Jadranka Damjanov, *Pogled i slika*, Zagreb: Hermes, 1996., str. 13 – 17.

³⁵ Josipa Alviž, »Ad honorem et in memoriam Jadranka Damjanov«, u: *Kvartal : kronika povijesti umjetnosti u Hrvatskoj* 8, 2016., str. 84 – 93.

³⁶ Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, Zagreb: Hermes, 1998.

³⁷ *Metodičke sintagme i paradigme*, mrežna stranica http://195.29.243.219/avangarda-msp/I_razred/f-vj-av-1a.htm (posjećena 8. travnja 2019.)

³⁸ Nazivi poglavlja: *Počela i načela; Analiza umjetničkog djela; Crtež; Slikarstvo; Kiparstvo; Grad i graditeljstvo; Umjetnost i povijest – razvoj moderne osjetljivosti; Umjetnost i duhovnost – istraživanje značenja.*

ne samo vizualne, nego i auditivne te taktilne podražaje putem glume, pjevanja i fizičkog kontakta s umjetničkim djelom. Voditeljica radionice je pomoću određenih pitanja poticala sudionike na razmišljanje izvan okvira.

Ono što se prvo može primijetiti kao bitna razlika kod ovakvog tipa radionice i uobičajene nastave *Likovne umjetnosti* u školama je vremenski okvir i broj sudionika. Osim manjeg broja sudionika, na radionicama su bili prisutni i asistenti, odnosno studenti koji su usmjeravali i pomagali sudionicima u razumijevanju i izvođenju zadataka, no bez obzira na očite razlike, ovakav pristup sadržaju je ono čemu se teži u nastavnom procesu. Ove radionice održane su devedesetih godina, puno prije reforme školstva, a već je tada Jadranka Damjanov prepoznala važnost aktivnog učenja pa su stoga, iako je prošlo više od dvadeset godina, radionice i ovakav pristup učenju vrlo aktualni i danas.

Knjiga *Umjetnost avantura* poslužila je kao temelj za internetsku stranicu *Metodičke sintagme i paradigme* koja sadrži metodičke vježbe (osamostaljene vježbe iz *Umjetnosti avantura*, ali i nove vježbe te interaktivne igre) i služi za metodičko usavršavanje nastavnika *Likovne umjetnosti*. Metodičke vježbe podijeljene su prema težini na četiri razreda i pet tema (crtež, slikarstvo, kiparstvo, grad i graditeljstvo, fotografija i film), a postoji i pojmovnik u kojem su detaljno objašnjeni temeljni likovni pojmovi, dok svaka navedena vježba sadrži opis i vizualni materijal.

4. Metodičke vježbe u nastavi *Likovne umjetnosti* i njihovi modeli

U diplomskom radu Ivone Markuš (2011.) metodička vježba definirana je na sljedeći način: »Metodička vježba je didaktički osmišljena vježba čiji je cilj potaknuti originalno i kreativno mišljenje (divergentno) i/ili logičko i kognitivno mišljenje (konvergentno), pobuditi interes za nastavu, potaknuti proces aktivacije učenika tijekom nastave, poboljšati vizualnu percepciju te komunikacijske i pismene sposobnosti«. ³⁹

Ta nastavna metoda pridonosi kvaliteti nastave *Likovne umjetnosti* jer su učenici, zahvaljujući metodičkim vježbama, aktivno uključeni u nastavni proces te upravo pomoću takvih vježbi uče putem iskustva, što je najbolji mogući način učenja. ⁴⁰ Kako je istaknuto u prezentaciji

³⁹ Ivona Markuš, *Metodičke vježbe i kreativan pristup nastavi Likovne umjetnosti*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011.

⁴⁰ Vrijeme provedeno na nastavi nije uvijek „vrijeme stvarnog učenja“. Vrijeme učenja je ono koje su učenici aktivno iskoristili za postizanje željenih ciljeva. Usp. Hilbert Meyer, *Što je dobra nastava?*, Zagreb, 2005., str. 39 – 40.

predavanja doc. dr sc. Jasmine Nestić, vježbe mogu i trebaju biti različite vrste i težine, a mogu se rješavati individualno, u paru ili grupno. Osim toga, u nastavi se sat mogu uklopiti na početku, na kraju ili tijekom cijelog sata, ovisno što se vježbom želi postići, ali vježbe moraju biti logično uklopljene u strukturu sata. Tijekom izvođenja treba pripaziti na jasnoću zadatka, kvalitetu radnih materijala i logičnu postavu vježbe unutar nastavnog procesa. Vježba nikako ne smije biti izvedena *pro forme*, a posebna se pažnja mora posvetiti njezinoj kvalitetnoj analizi. Prije početka izrade vježbe potrebno je konzultirati stručnu literaturu i temeljito upoznati njen sadržaj.⁴¹

Prema Hilbertu Meyeru (2005.) »vježba se kada je faza usvajanja i obrade potpuno ili napola dovršena«, dok cilj vježbanja može biti automatiziranje prethodnog gradiva, povećanje kvalitete (produbljivanje znanja) i transfer, odnosno primjena znanja i umijeća u novim područjima.⁴² U nastavi *Likovne umjetnosti*, osim automatizacije, produbljivanja i transfera, vrlo je važno i učenje putem otkrivanja, kada učenici bez predznanja ili s minimalnim predznanjem rješavajući metodičke vježbe dolaze do potrebnog rješenja.

Meyer još daje i smjernice nastavnicima za uspješno i „inteligentno vježbanje“. Neke od tih smjernica, koje se mogu primijeniti u nastavi *Likovne umjetnosti*, su: vježbe se izvode često, ali traju kratko; nastavnik promatra učenike i pomaže im ako je to potrebno; uspjeh učenika se pohvaljuje; postoje zajednički dogovorena pravila kojih se pridržavaju i nastavnik i učenici.⁴³

Iako je već spomenuto, valja još jednom naglasiti zašto su metodičke vježbe toliko potrebne u nastavi *Likovne umjetnosti*. Gotovo su svi ljudi u stanju vidjeti, a način na koji opažamo svijet može se podijeliti na doslovni i shematski opažaj. Doslovni opažaj se odnosi na svijet likovnih elemenata (boja, tekstura, površine, rubovi, nagib, međuprostor, likovi), dok se shematski opažaj odnosi na područje simbola, znakova i usvojenog znanja. Kako je doslovni opažaj temelj svakog viđenja, javlja se potreba za njegovim kultiviranjem, tj. njega je potrebno osvijestiti da bi čovjek mogao razabrati različite utjecaje iz viđenog svijeta oko sebe.⁴⁴ Upravo zbog potrebe za osvještavanjem viđenog, pojavile su se metodičke vježbe koje na najbolji i najjednostavniji način mogu pomoći u tome.

⁴¹ Jasmina Nestić, *Metodička vježba u nastavi Likovne umjetnosti*, ppt prezentacija predavanja održanog u okviru kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti* na nastavničkom smjeru Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

⁴² Hilbert Meyer, *Što je dobra nastava?*, 2005., str. 104.

⁴³ Isto, str. 106.

⁴⁴ Usp. Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, 1998., str. 8 – 24.

Prvi doticaj budućih nastavnika *Likovne umjetnosti* s ovakvim načinom rada u okviru nastave na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu je na nastavničkim kolegijima diplomskog studija, gdje su upoznati s primjerima različitih modela metodičkih vježbi. Modeli vježbi, koji su prezentirani na kolegiju *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, predstavljeni su ovdje, ali dodani su i neki novi modeli koji se mogu susresti u knjizi *Umjetnosti avantura* te na povezanoj mrežnoj stranici *Metodičke sintagme i paradigme*. Proučavajući navedene izvore može se uočiti kako se forma vježbi ponekad može ponavljati bez obzira na njihov sadržaj, odnosno temu koja se obrađuje.

Ovdje je navedeno ukupno dvanaest različitih modela vježbi (vježbe povezivanja, rekonstruiranja, pronalaženja zadanih detalja, oponašanja stava, vizualno-taktilnih doživljaja, ucrtavanja, oblikovanja prema uputama, snalaženja u prostoru, omjera i razmjera, prostornih planova, zakona kadra i vježbe sagledavanja) i njihovi podtipovi, a njihov pregled može uvelike olakšati proces osmišljavanja novih vježbi.

4. 1. Vježbe povezivanja

Vježbe povezivanja spadaju u jednostavnije vrste metodičkih vježbi i dijele se na dva podtipa. Prvi podtip su vježbe povezivanja (uparivanja) reprodukcija prema određenom načelu, a drugi podtip je povezivanje slike i teksta. Načelo prema kojem učenici moraju povezati reprodukciju s drugom reprodukcijom može biti načelo sličnosti ili razlika, a oni sami moraju zaključiti prema kojem principu će riješiti zadatak. Ovakve vježbe traju svega nekoliko minuta i dobar su uvod u pojedinu nastavnu temu jer potiču koncentraciju na početku nastavnog procesa te su primjenjive za različite nastavne teme.

Drugi podtip je povezivanje slike i teksta i ponešto je zahtjevniji te traje duže od prethodnog primjera. Također može biti primjenjiv za sve nastavne teme u kojima se javljaju umjetnička djela nastala prema literarnom predlošku ili koja su, s druge strane, inspirirala literarni rad. Težina vježbe može ovisiti o težini teksta, ali i načinu likovnog izričaja.

Radi boljeg razumijevanja prezentiran je po jedan primjer svakog spomenutog podtipa, a primjeri vježbi je izvela autorica ovoga rada u sklopu kolegija *Praktikum i izvođenje nastave I*.

4. 1. 1. Vježbe povezivanja prema načelu

Ova vježba može se izvesti se na početku sata i poslužiti kao uvod u nastavnu temu *Moderne konstrukcije*, a izvodi se u prvom razredu gimnazije. Na početku sata nastavnik dijeli učenicima radni materijal (Prilog 1)⁴⁵ na kojem učenici individualno rješavaju zadatak, a vježba je prikazana i na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 1). Vježba se sastoji od osam primjera, odnosno osam reprodukcija s prikazima građevina koje učenici moraju povezati u četiri para prema vlastitom nahodanju. Primjeri na reprodukcijama su Koloseum (70., Rim, Italija), Trajanov most (104. g., Alcantara, Španjolska), Giotto toranj (1334., Firenca, Italija), Keopsova piramida (2560. g., pr., Kr., Giza, Egipat), Olimpijski stadion (1972., München, Njemačka), piramida muzeja Louvre (1989.) i Eiffelov toranj (1887., Pariz, Francuska), Millennium Bridge (2000., London, Ujedinjeno Kraljevstvo). Učenici imaju nekoliko minuta (2 - 3 min) za rješavanje, a nastavnik je dužan naglasiti kako nema netočnih odgovora i da će na kraju svoja rješenja moći prokomentirati.

Analiza započinje prezentiranjem rješenja, a nastavnik pitanjima potiče njihovo argumentiranje. Primjeri pitanja: *Koji princip vas je navodio na rješenja? Zašto ste povezali ta dva primjera? Jeste li mogli povezati primjere na drugačiji način? Koja je razlika između primjera označenih brojevima i primjera označenih slovima?*

Cilj vježbe je uočavanje zajedničkih karakteristika moderne i tradicionalne arhitekture poput namjene ili forme, a do rješenja dolaze bez specifičnog predznanja, isključivo promatranjem i logičkim zaključivanjem. Učenici zahvaljujući ovakvim vježbama mogu usvojiti naviku aktivnog i kritičkog promatranja arhitektonskog djela te bolje artikulirati svoja zapažanja te tako biti aktivno uključeni u nastavni proces.

Prema *Nastavnom planu* iz 1994. ova metodička vježba prikladna je za izvođenje u prvom razredu gimnazije s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom predmeta *Likovne umjetnosti*, dok bi prema novom *Predmetnom kurikulumu* ova vježba bila odgovarala konceptu *Čovjek i prostor*.⁴⁶

Ovaj je model zbog svoje jednostavnosti primjenjiv na širok spektar drugih sadržaja, kako u arhitekturi tako i u slikarstvu te kiparstvu. Može se, primjerice, povezivati građevina s pripadajućim tlocrtom, antička i renesansna arhitektura prema principu zajedničkih

⁴⁵ Vježba je vlastiti rad. Vježbu je izvela autorica ovog rada u sklopu kolegija *Praktikum i izvođenje nastave I*, akademske godine 2016./2017. u Gimnaziji Velika Gorica u Velikoj Gorici.

⁴⁶ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

karakteristika, slikarska djela koja imaju istu perspektivu, kompoziciju ili tehniku, kiparska djela s obzirom na vrstu, materijal, namjenu itd.

4. 1. 2. Vježbe povezivanja slike i teksta

Vježba se izvodi na početku sata kao uvod u nastavnu jedinicu *Renesansa – kiparstvo*.⁴⁷ Učenici odmah na početku sata dobivaju nastavni materijal (Prilog 2)⁴⁸ s metodičkom vježbom u kojoj je zadatak povezati navode iz *Starog Zavjeta* s motivima prikazanim na reprodukcijama panela *Rajskih vrata* katedrale u Firenci Lorenza Ghibertija (1424.-1452.). Na radnom listiću nalazi se shematski prikaz *Rajskih vrata* s navodima iz *Starog Zavjeta* i tri panela na odgovarajućim mjestima. Ostale reprodukcije panela učenici će dobiti izrezane i njihov je zadatak prepoznati motive na panelima i pridružiti ih odgovarajućem navodu. Učenici će imati desetak minuta za individualno rješavanje zadatka, a reprodukcije će biti prikazane i na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 2).

Tijekom analize vježbe učenici čitaju navod i opisuju primjer koji su pridružili navodu, a nastavnik točno rješenje pokazuje na prezentaciji. Nastavnik potiče učenike na suradnju pitanjima: *Što vidimo na reprodukciji? Gdje je ovaj prikaz smješten na vratnicama? Koja je tema prikazana? Po čemu ste prepoznali temu?* Nakon završetka analize, nastavnik učenicima pokazuje djelo na prezentaciji s pravilno poredanim nazivima tema (Vidi sl. 3).

Cilj vježbe je pažljivo čitanje teksta i promatranje reprodukcija te uočavanje prikazanih motiva. Učenici će moći uočiti poveznicu između slike i teksta te kako se književni predložak ostvaruje u likovnom djelu. Za rješavanje zadatka učenicima je potrebno predznanje koje mogu dobiti tijekom nastave *Likovne umjetnosti* ili *Vjeronauka*.

Vježba se može izvesti u trećem razredu gimnazije s četverogodišnjim programom, a prema *Predmetnom kurikulumu* pripadala bi konceptu *Umjetnost i tumačenje svijeta* točnije temi *Umjetnost i duhovnost*.⁴⁹

⁴⁷ Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁴⁸ Vježba je vlastiti rad. Vježbu je izvela autorica ovog rada u sklopu kolegija *Praktikum i izvođenje nastave I*, akademske godine 2016./2017. u XVIII. Gimnaziji u Zagrebu.

⁴⁹ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

Ovaj model vježbe primjenjiv je za sve nastavne jedinice u kojima se javljaju umjetnička djela inspirirana književnim ostvarenjima ili koja su inspirirala njihov nastanak. Raspon tema je vrlo širok, od antičke mitologije i religijskih tekstova do suvremenih književnih djela.

4. 2. Vježbe oponašanja stava

Vježba oponašanja stava može se primijeniti tijekom obrade nastavnih jedinica vezanih uz slikarstvo i kiparstvo. Ovakve vježbe traju svega nekoliko minuta (do 5 min), a obuhvaćaju kognitivnu i psihomotoričku domenu. Vježbe se mogu izvoditi bez korištenja radnih listića, odnosno sve reprodukcije nastavnik pokazuje na Ppt prezentaciji. Zadatak učenika je zauzeti stav likova prikazanih na reprodukciji. Nastavnik može prozvati jednog učenika koji će prvi demonstrirati stav, a zatim će svi učenici istovremeno imitirati prikazano. Ovakve vježbe mogu se povezati s vježbama ucrtavanja kompozicijskih osi.

Tip vježbe primjenjiv je na sve nastavne jedinice u kojima se obrađuju djela s prikazima ljudskog lika, ali osobito je učinkovita kod obrađivanja umjetnosti Egipta, kiparstva antičke Grčke ili umjetnosti manirizma. Vježba se može izvoditi na početku sata kao uvod u nastavnu jedinicu, dok učenici još nisu upoznati s temom ili se može izvesti tijekom obrade nastavne jedinice kada učenici već imaju određeno teorijsko znanje koje će onda moći utvrditi pomoću ove vježbe.

Navedeni tip vježbe predstavljen je na predavanju iz kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, a primjer djela koje se u nastavku obrađuje je odabran samostalno.

4. 2. 1. Primjer vježbe

Vježba se izvodi na početku sata i uvod je u nastavnu temu *Umjetnost Egipta* koja se izvodi u drugom razredu gimnazije. Nastavnik pokazuje učenicima reprodukciju s prikazom *Narmerove palete* (31. st. pr. Kr.)⁵⁰ (Vidi sl. 4) na Ppt prezentaciji, ali im ne otkriva naziv djela niti temu nastavnog sata. Učenicima se ne dijeli radni materijal jer on za ovakav tip vježbe nije potreban. Nastavnik proziva jednog učenika pred ploču koji će oponašati stav prikazanog ljudskog lika, a nakon njega će to ponoviti svi ostali učenici. Oponašanje stava traje otprilike pet minuta nakog čega slijedi analiza. Jedan učenik zadržava stav dok ostali učenici uz pomoć nastavnika, koji postavlja pitanja i potpitanja te ih tako potiče na sudjelovanje, izvede analizu. Pitanja postavljena tijekom analize su: *Je li moguće zauzeti prikazan stav u stvarnosti? Zašto*

⁵⁰ Kamen, visina 64 x 42 m, Egipatski muzej, Kairo.

nije moguće zauzeti prikazan stav? Na koje načine je prikazan lik? Koji dio tijela je prikazan frontalno (*en face*), a koji u profilu?

Cilj vježbe je poticanje učenika na aktivno sudjelovanje u nastavi te razvijanje njihovih kognitivnih i psihomotoričkih sposobnosti. Učenicima nije potrebno predznanje za izvođenje ove vježbe, a do određenih zaključaka mogu doći samostalno zahvaljujući promatranjem i oponašanjem prikazanog primjera. Zahvaljujući ovoj vježbi učenici mogu objasniti način prikazivanja ljudskog lika u egipatskoj umjetnosti.

Prema *Nastavnom planu* iz 1994. ova se vježba može izvoditi u drugom razredu gimnazije s četverogodišnjim programom, unutar nastavne jedinice pod nazivom *Drevne civilizacije*⁵¹, a prema *Predmetnom kurikulumu Likovne umjetnosti* ova bi vježba bila svrstana u koncept *Umjetnost i čovjek* i temu *Ljudsko tijelo u umjetnosti*⁵².

Predmetni kurikulum Likovne umjetnosti proširuje mogućnosti za izvođenje ovakvog tipa metodičke vježbe te se one mogu izvoditi tijekom cijelog sata, a ne samo kao uvod u određeno gradivo ili ponavljanje. Na primjer, koncept *Umjetnost i čovjek* i tema *Ljudsko tijelo u umjetnosti* omogućuju proučavanje i opnašanje stava ljudskog tijela na djelima ostvarenim u različitim likovnim medijima te iz različitih razdoblja. Tako, tijekom jednog nastavnog sata učenici mogu imitirati stav na primjeru djela slikarstva, kiparstva ili fotografije, iz razdoblja antike, manirizma ili pak moderne umjetnosti.

Tijekom ovakve vježbe učenicima se na Ppt prezentaciji pokazuju tri primjera (Vidi sl. 5), a to su fotografija *Zagrebačka komorna plesna grupa* (1934.) Mercedes Goritz Pavelić, Pontormovo *Polaganje Krista u grob* (1525. – 1528.)⁵³ i Polikletov *Dorifor* (5. st. pr. Kr.)⁵⁴. Zadatak je promotriti primjere i zauzeti stav prikazan na svakom pojedinom primjeru te usporediti stavove. Nastavnik tijekom analize učenicima postavlja pitanja: *Je li moguće zauzeti prikazane stavove? Koji stav nije moguće zauzeti? Koje osjećaje u vama izazivaju pojedini stavovi? U kojem stavu se najugodnije osjećate? Imaju li stavovi neko značenje? Što nam stav govori o prikazanim likovima? Što možete zaključiti o osobi na temelju njenog stava?*

⁵¹ Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁵² Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁵³ Ulje na platnu, 313 × 192 cm, crkva sv. Felicije, Firenca.

⁵⁴ Mramor, v: 200 cm, Nacionalni muzej, Napulj.

4. 3. Vježbe ucrtavanja

Ovakav tip vježbi pruža nam različite mogućnosti, a ucrtavati se mogu kompozicijske osi i linije, oblici kompozicije, elementi tlocrta i sl. Vježbe ucrtavanja su kratke i mogu se izvoditi u bilo kojem dijelu sata, ovisno o tome što se vježbom želi postići, ali je za uspješno rješavanje zadataka učenicima potrebno određeno predznanje, odnosno moraju poznavati određenu terminologiju kako bi znali što se od njih očekuje i kako pristupiti zadanom zadatku. Važno je da učenici znaju razliku između kompozicijske osi⁵⁵ i kompozicijske linije⁵⁶ (Vidi sl. 6), da znaju što je to obrisna linija ili da mogu prepoznati pojedine dijelove tlocrta građevine.

Prezentirani primjeri modela metodičkih vježbi preuzeti su s predavanja kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, a pojedini navedeni primjeri umjetničkih djela su odabrani samostalno.

4. 3. 1. Vježba ucrtavanja kompozicijske linije

Vježbe ucrtavanja kompozicijske linije mogu se izvoditi samostalno, ali ponekad mogu poslužiti i kao logični nastavak te nadopuna vježbi oponašanja stava lika. Učenici nakon vježbe oponašanja mogu puno lakše i s većim razumijevanjem riješiti pojedine zadatke ucrtavanja.

Primjer ove vježbe izvodi se kao uvod u nastavnu jedinicu *Antička Grčka – skulptura*.⁵⁷ Ova metodička vježba može se nadovezati na vježbu oponašanja stava. Na početku sata učenici dobivaju nastavni materijal (Vidi Prilog 3) s prikazanim reprodukcijama grčkih skulptura: *Kuros* (6. st. pr. Kr.)⁵⁸, *Poliklet, Dorifor* (5. st. pr. Kr.)⁵⁹, *Lizip, Apoksiomen* (4. st. pr. Kr.)⁶⁰. Njihov je zadatak ucrtati kompozicijske linije na svakoj od prikazanih skulptura, a imat će pet minuta za individualno rješavanje zadataka dok će reprodukcije biti prikazane na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 7).

Analiza započinje pokazivanjem ispravnog rješenja na prezentaciji. Tijekom analize vježbe nastavnik učenicima postavlja pitanja: *Na kojem je primjeru pokret najizraženiji? U kojoj je skulpturi pokret najmanje izražen? Na kojem primjeru vidimo simetričnost? Na kojem*

⁵⁵ Kompozicijska os je ravna linija koja prati osnovno usmjerenje lika/motiva ili koja odgovara kompozicijskoj podjeli kadra ostvarenoj elementima prikaza.

⁵⁶ Kompozicijska linija je krivulja koja vjerno slijedi položaj lika, odnosno usmjerenje pojedinih dijelova njegova tijela.

⁵⁷ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁵⁸ Mramor, v: 1, 88 m, The Metropolitan Museum of Art, New York

⁵⁹ Mramor, v: 2 m, Nacionalni arheološki muzej, Napulj.

⁶⁰ Mramor, v: 2,1 m, Vatikanski muzej, Rim, Italija.

primjeru uočavamo asimetričnost? Koja skulptura ima prirodan stav? Učenici mogu usporediti vlastita rješenja s ispravnim rješenjem na prezentaciji i postavljati pitanja u slučaju nejasnoća.

Cilj vježbe je uočavanje i uspoređivanje promjena u pokretu i prirodnosti u prikazu na primjeru grčke skulpture iz različitih perioda. Učenici će na kraju ove vježbe moći opisati kompozicijske karakteristike grčkog kiparstva te objasniti razliku između statičnog i dinamičnog prikaza, simetrije i asimetrije te razliku između ukočenog te prirodnog stava skulpture.

Prema *Nastavnom planu* iz 1994. ova metodička vježba može se izvesti u drugom razredu gimnazije s četverogodišnjim programom predmeta *Likovne umjetnosti*, a prema *Predmetnom kurikulumu* ova bi vježba bila svrstana u koncept *Umjetnost i čovjek* i temu *Ljudsko tijelo u umjetnosti*.⁶¹

Ovaj model vježbe primjenjiv je gotovo na sve nastavne jedinice u kojima se obrađuje prikaz ljudskoga tijela u umjetnosti. Može se primijeniti tijekom obrade likovnih elemenata skulpture ili tijekom obrade pojedinih razdoblja umjetničkih razdoblja.

4. 3. 2. Vježba ucrtavanja obrisne linije skulpture

Opisani primjer vježbe izvodi se na kraju sata s ciljem ponavljanja obrađene nastavne jedinice *Skulptura: oblikovanje mase i prostora*.⁶² Učenicima se dijeli radni materijal (Prilog 4), a reprodukcije na radnom materijalu prikazane su i na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 8.). Na radnom listiću prikazane su tri skulpture: Vanja Radauš, *Ranjenik* (1938.),⁶³ Vojin Bakić, *Razlistana forma* (1960.),⁶⁴ Ivan Kožarić, *Prizemljeno Sunce* (1971.),⁶⁵ a zadatak učenika je ucrtati njihove obrisne linije. Učenici imaju pet minuta za samostalno rješavanje zadatka, a nakon toga slijedi analiza.

Analiza započinje prikazivanjem jednog po jednog rješenja na prezentaciji, a nastavnik učenicima postavlja pitanja kako bi ih potaknuo na aktivno sudjelovanje u nastavi. Pitanja mogu glasiti: *Kako biste opisali obrisnu liniju? Možete li usporediti obrisne linije prikazanih primjera? Što nam obrisna linija govori o odnosu mase i prostora na svakom pojedinom primjeru?*

Cilj vježbe je aktivno gledanje i uspoređivanje prezentiranih primjera, a učenici će nakon vježbe moći označiti i opisati obrisnu liniju te uočiti i opisati razlike u odnosima mase i prostora.

⁶¹ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁶² Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁶³ Bronca, dvorište Moderne galerije, Zagreb.

⁶⁴ Bronca, Gajeva ulica, Zagreb.

⁶⁵ Bronca, Bogovićeve ulica, Zagreb.

Ova se vježba prema *Nastavnom planu* iz 1994. može izvesti u prvom razredu gimnazije s četverogodišnjim programom i prvom razredu gimnazije s dvogodišnjim programom u sklopu nastavne jedinice *Skulptura: oblikovanje mase i prostora*,⁶⁶ a prema *Predmetnom kurikulumu* može se svrstati u domenu *Umjetnost i čovjek* te temu *Pogled na svijet* u sklopu koje se obrađuje podtema *Različiti pristupi formi*.⁶⁷

Model vježbe je primjenjiv na sve tipove slobodnostojeće skulpture iz svih razdoblja.

4. 3. 3. Vježbe ucrtavanja oblika kompozicije

Vježba se može izvesti na kraju nastavne jedinice *Slikarstvo: oblikovanje plohe, odnos tehnike i zražajnih sredstava (elemenata forme)*⁶⁸ s ciljem utvrđivanja obrađenog gradiva. Učenicima se prije početka vježbe dijele nastavni listići (Prilog 5) na kojima je prikazano sedam reprodukcija slikarskih djela Andrea Mantegna, *Sv. Sebastijan* (1450.),⁶⁹ Jacopo Tintoretto, *Posljednja večera* (1594.)⁷⁰ Leonardo da Vinci, *Posljednja večera* (1498.),⁷¹ Rafael, *Gospa od češljugara* (1506.),⁷² Correggio, *Uznesenje Bogorodice* (1530.),⁷³ Caravaggio, *Narcis* (1597. – 1599.)⁷⁴ Anthonis van Dyck, *Samson i Dalila* (1630.).⁷⁵ Svako reproducirano djelo primjer je jedne vrste kompozicije, a zadatak učenika je ucrtati dominantno kompozicijsko usmjerenje ili dominantni kompozicijski oblik na reprodukcije te imenovati vrstu kompozicije na svakom pojedinom primjeru. Cjelokupna vježba je prikazana na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 9), a učenici imaju otprilike sedam minuta za individualno rješavanje vježbe nakon čega slijedi analiza.

Na početku analize nastavnik proziva učenike kako bi oni pročitali svoja rješenja i tako aktivno sudjelovali u nastavnom procesu. Ispravna rješenja su pokazana na prezentaciji, a nastavnik pitanjima potiče učenike na argumentiranje dobivenog odgovora: *Koje su karakteristike navedene kompozicije? Što je postignuto odabirom određene vrste kompozicije (kakav ugođaj, dojam)?*

⁶⁶ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁶⁷ *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁶⁸ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁶⁹ Tempera na dasci, 68 x 30,6 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč.

⁷⁰ Ulje na platnu, 3,7 x 5,7 m, San Giorgio Maggiore, Venecija.

⁷¹ Tempera i ulje, 4,6 x 8,8 m, Santa Maria della Grazie, Milano.

⁷² Ulje na drvu, 107 x 77 cm, Uffizi, Firenca.

⁷³ Freska, 10, 93 x 11, 56 m, kupola katedrale u Parmi.

⁷⁴ Ulje na platnu, 110 x 92 cm, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Rim.

⁷⁵ Ulje na platnu, 14, 8 x 25, 7, Kunsthistorisches Museum, Beč.

Prema *Nastavnom planu* iz 1994. ova se vježba može izvesti u prvom razredu gimnazije s četverogodišnjim programom kao i u ostalim razredima tijekom obrade i objašnjavanja stilskih karakteristika pojedinih razdoblja, a prema *Predmetnom kurikulumu* može se uklopiti u domenu *Umjetnost i čovjek*, temu *Pogled na svijet*.⁷⁶

Model vježbe se može izvoditi u svrhu upoznavanja učenika s različitim vrstama kompozicije ili tijekom obrade svakom pojedinog stilskeg razdoblja.

4. 4. Vježbe oblikovanja prema uputama

Vježbe oblikovanja prema uputama mogu se podijeliti na dva podtipa. Prvi podtip je oblikovanje na dvodimenzionalnoj plohi (crtanje, slikanje, bojanje), a drugi podtip je trodimenzionalno oblikovanje (na primjer oblikovanje mase).

Ovaj tip vježbe izvodi se na početku sata kao uvod u nastavnu temu jer dobiveni rezultat (crtež, slika, skulptura) mogu poslužiti kao glavni nastavni materijal za obradu nastavne teme. Vježba može imati različito trajanje, ovisno o mediju u kojem se izvodi i svakom pojedinom zadatku unutar vježbe. Trodimenzionalno oblikovanje je u navedenom primjeru nešto zahtjevnije i potrebno je više vremena za izvršavanje zadatka u odnosu na dvodimenzionalno oblikovanje.

4. 4. 1. Dvodimenzionalno oblikovanje

Vježba crtanja tlocrta može izvesti se kao u uvod u nastavnu jedinicu *Arhitektura renesanse*,⁷⁷ u kojoj se obrađuje renesansni urbanizam. Prema *Nastavnom planu* ova se tema može izvesti u drugom razredu dvogodišnjeg programa u okviru nastavne cjeline posvećene srednjovjekovnom, renesansnom i baroknom gradu te u trećem razredu četverogodišnjeg programa, a prema *Predmetnom kurikulumu Likovne umjetnosti* ova bi vježba bila svrstana u koncept *Čovjek i prostor*.⁷⁸ Opisana vježba preuzeta je s predavanja održanog u okviru kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti*.

Odmah na početku sata nastavnik dijeli učenicima papir dimenzija 10x10 centimetara s ucrtanom kružnicom. Učenicima je, osim olovke, potrebna kemijska olovka ili bojica. Nastavnik ne govori učenicima o čemu je riječ i koja je tema nastavnog sata. Učenici individualno rješavaju vježbu, a zadatak im je olovkom u kružnicu ucrtati ono što im nastavnik govori. Slijedi nekoliko

⁷⁶ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁷⁷ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁷⁸ *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

koraka, odnosno zadataka koje učenici moraju pratiti te ucrtavati zadano. Prvi korak je upisivanje kvadrata u zadanu kružnicu, a nakon toga slijedi upisivanje još jednog kvadrata koji je zarotiran u odnosu na prvi 45 stupnjeva. Zatim učenici moraju kemijskom olovkom ili bojicom podebljati linije osmerokrake zvijezde koju su dobili i gumicom obrisati suvišne linije kvadrata. Nakon četvrtog koraka nastavnik učenicima pokazuje dobiveni oblik na prezentaciji (Vidi sl. 10) postavlja pitanje: *Što ovaj oblik može predstavljati?* U petom koraku, u dobiveni tlocrt/obris grada, učenici moraju olovkom ucrtati raspored ulica i trg (trgove) kako bi, prema njihovom mišljenju, dobili najfunkcionalnije i najbolje rješenje, imajući u vidu oblik koji su ucrtali.

Nakon završenog zadatka započinje analiza vježbe. Učenici prezentiraju svoja rješenja te ih argumentiraju. Nastavnik će prozvati sve učenike, kako bi proanalizirala sva dobivena rješenja. Nakon analize učenicima se otkriva tema nastavnog sata i pokazuje rješenje na Ppt prezentaciji, odnosno primjer *idealnog grada*, a to je tlocrt Filaretove *Sforzinde*⁷⁹ (oko 1465.) (Vidi sl. 11). Objašnjava se pojam *idealni grad* te se analizira tlocrt *Sforzinde* koji je prikazan na prezentaciji.

Ova se vježba može primijeniti na druge nastavne sadržaje, primjerice, crtanje tlocrta grčkog hrama, bazilike, barokne crkve itd.

Cilj vježbe je razumijevanje karakteristika renesansnog urbanizma temeljeno na aktivnom slušanju i slijeđenju uputa nastavnika. Učenici će nakon vježbe moći opisati i objasniti karakteristike renesansnog idealnog grada.

4. 4. 2. Trodimenzionalno oblikovanje

Vježba se može izvesti na početku sata kao uvod u nastavnu jedinicu u kojoj se obrađuje analiza skulpture. Odmah na početku sata nastavnik dijeli učenicima dva A4 papira od kojih je jedan izrezan po duljoj strani na vrpce širine tri centimetra, a drugi je papir čitav koji učenici mogu iskoristiti prema vlastitoj želji.⁸⁰ Za rješavanje vježbe učenicima su još potrebne škare i ljepilo. Učenici imaju zadatak od papira napraviti svoju skulpturu koju će kasnije analizirati.⁸¹ Učenici ne znaju kako će izgledati drugi dio sata.

Ova vježba služi ponavljanju i utvrđivanju gradiva jer su učenici su već upoznati s elementima forme, odnosno imaju određeno znanje koje mogu primijeniti tijekom analize

⁷⁹ Antonio di Pietro Averlino zvan Filarete, *Sforzinda*, oko 1465. Libro architetonico, Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze, Firenca.

⁸⁰ Vježba je preuzeta s predavanja u XV. gimnaziji tijekom kolegija *Hospitacije*, ali je ovdje u nešto izmijenjenom obliku. Učenici su XV. gimnazije koristili su 4 vrpce izrezane od papira formata A1.

⁸¹ Umjesto papira može biti aluminijska folija ili glinamol, ali zbog ekonomičnosti odabran je papir.

vlastite skulpture. Svoje skulpturu učenici izrađuju maksimalno 15 do 20 minuta, nakon čega slijedi analiza njihovih radova koja traje do kraja sata.

Nastavnik pomaže učenicima postavljajući pitanja kako bi se analiza pravilno usmjerila i ubrzala: *Kakav je odnos mase i prostora? Je li skulptura je simetrična ili asimetrična? Mijenja li se izgled skulpture ako je obilazimo? Kakav je odnos svjetla i sjene?* Nastavnik proziva po dvoje učenika koji će pred razredom analizirati svoj rad.

Vježba se može izvesti u prvom razredu gimnazije s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom u sklopu nastavne jedinice *Skulptura: odnos materijala i oblika* ili *Skulptura: oblikovanje mase i prostora (svojstva i odnosi)*.⁸² Prema *Predmetnom kurikulumu* vježba se izvodi unutar domene *Umjetnost i čovjek* i teme *Pogled na svijet* te podteme u sklopu koje se obrađuju različiti pristupi formi.⁸³ U izvedbi vježbe mogu se, osim papira, koristiti i drugi materijali poput glinamola, gline, aluminijske folije i sl

4. 5. Vježbe snalaženja u prostoru

Model metodičke vježbe snalaženja u prostoru može se podijeliti na dva podtipa. Prvi podtip je vježba orijentacije u prostoru na tlocrtu, koja je preuzeta s predavanja *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, a drugi podtip ovog modela vježbe je preuzet iz knjige *Umjetnost avanturari* zahtijeva crtanje komunikacijskih struktura i grafova. Drugi podtip je u navedenom primjeru složeniji od prvog jer je potrebno više koncentracije i vremena za rješavanje.

4. 5. 1. Vježba orijentacije u prostoru na tlocrtu

Iako vježba orijentacije odgovara svim nastavnim temama i jedinicama povezanim s arhitekturom, najbolje bi bilo upotrijebiti je u nastavnim jedinicama u kojima se obrađuje moderna i suvremena arhitektura. U takvim primjerima nije uvijek jednostavno odrediti položaj na tlocrtu što potiče aktivno gledanje i koncentraciju.

Primjer vježbe može se izvesti na kraju sata u svrhu ponavljanja i utvrđivanja gradiva nakon obrađene nastavne jedinice *Arhitektura 20. stoljeća*⁸⁴ i koja se prema *Nastavnom planu* obrađuje u četvrtom razredu gimnazije s četverogodišnjim programom. Prema *Predmetnom*

⁸² Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁸³ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁸⁴ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

kurikulumu vježba se može izvesti u sklopu domene *Čovjek i prostor*, ali se može izvesti i unutar domene *Umjetnost i moć* i teme koja govori o ulozi umjetnosti na osvještavanje bitnih društvenih pitanja.⁸⁵

Prije početka vježbe nastavnik dijeli učenicima radni materijal (Prilog 6) s prikazanim tlocrtom Židovskog muzeja u Berlinu⁸⁶ (2001.) i pet fotografija muzeja snimljenih iz različitih kutova. Njihov je zadatak na tlocrtu označiti stajalište iz kojeg je građevina fotografirana. Stajalište se označava oznakom X i brojem fotografije. Sve fotografije i tlocrt prikazani su i na prezentaciji, a učenici imaju pet minuta za rješavanje (Vidi sl. 12. i 13.)

Tijekom analize učenici prezentiraju svoje odgovore i argumentiraju ih nakon čega nastavnik pokazuje ispravne odgovore na prezentaciji. Nastavnik će učenicima postavljati pitanja: *Koji detalj vas je naveo na rješenje? Jeste li se dvoumili oko odgovora? Što mislite zašto se arhitekt odlučio na ovakvo rješenje? Što mislite u kakvom su odnosu izgled građevine i njezina funkcija?*

Za rješavanje zadatka učenicima nije potrebno predznanje i do rješenja mogu doći pažljivim promatranjem i logičkim zaključivanjem.

Cilj ove vježbe je potaknuti učenike na aktivno gledanje i uočavanje detalja. Vježba pospješuje razvoj koncentracije, a nakon vježbe učenici će moći objasniti i opisati karakteristike suvremene arhitekture te ulogu umjetnosti u osvještavanju važnih društvenih pitanja.

4. 5. 2. Crtanje komunikacijskih struktura i grafova

Crtanje komunikacijskih struktura i grafova možemo pronaći u knjizi *Umjetnost avantura*. Vježba se nalazi u sklopu sedme radionice drugog poglavlja koje se zove *Analiza umjetničkog djela*. Namjera radionice je »osvijestiti sličnosti i razlike u usmjeravanju samo jednog osjetila slikom i usmjeravanja svih osjetila arhitektonskim djelom«.⁸⁷ Sudionici radionice su uz pomoć asistenata crtali komunikacijske grafove na temelju različitih tipova tlocrta. Nakon rješavanja, tlocrti i grafovi svih primjera projicirani su, a sudionici su mogli provjeriti i ispraviti svoja rješenja te su primjeri zajednički interpretirani.

⁸⁵ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁸⁶ Daniel Libeskind, *Židovski muzej*, 2001., Berlin.

⁸⁷ Usp. Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, 1998., str. 80

Nastavnik na početku vježbe dijeli učenicima radni listić s prikazima tlocrta rimskog domusa, renesansne palače i vile Savoye⁸⁸ (Prilog 7) te im objašnjava princip rješavanja zadataka. Na prezentaciji će biti prikazan jedan komunikacijski graf (Vidi sl. 14) kako bi učenici lakše razumjeli što se od njih očekuje. Na grafu su prostorije označene kružićima koji su odgovarajuće međusobno povezani s obzirom na tlocrt. Zadatak učenika je pažljivo promotriti prikazane tlocrte na radnom listiću i nacrtati njihove komunikacijske grafove, odnosno mogućnosti kretanja unutar građevine. Učenici će imati deset minuta za crtanje grafova, nakon čega slijedi analiza.

Tijekom analize nastavnik će učenicima postavljati pitanja koja će potaknuti učenike na sudjelovanje u nastavi: *Koja je glavna razlika između komunikacijskih grafova koje ste nacrtali? Koliko centralnih točki ima pojedini graf?* Nastavnik pokazuje ispravna rješenja na prezentaciji, a učenici mogu usporediti svoje crteže i ispraviti greške (Vidi sl. 15.).

Ova vježba može se izvesti u prvom razredu gimnazije s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom kao uvod u nastavnu jedinicu *Arhitektura: stanovanje (potrebe i oblikovanje potreba)*⁸⁹, a prema *Predmetnom kurikulumu* vježba se može izvesti u drugom razredu unutar domene *Čovjek i prostor*.⁹⁰

Cilj ove vježbe je potaknuti učenike na aktivno promatranje tlocrta i razmišljanje o mogućnostima kretanja unutar pojedine građevine. Nakon ove vježbe učenici će moći prepoznati te usporediti jednocentrične i dvocentrične oblike tlocrta te objasniti karakteristike kretanja građevinom.

Model vježbe može se primijeniti u svim nastavnim jedinicama koje obrađuju temu stambene arhitekture.

4. 6. Vježbe prostornih planova

Crtaње tlocrta slike i određivanje prostornih planova reljefa dva su podtipa metodičkih vježbi prostornih planova. Prezentirani primjeri modela metodičkih vježbi preuzeti su s predavanja kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, a navedeni primjeri umjetničkih djela

⁸⁸ Le Corbusier, Vila Savoye, 1931., Poissy.

⁸⁹ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁹⁰ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

su vlastiti odabir. Ovakav tip vježbe može se izvoditi u svim nastavnim jedinicama u sklopu kojih se obrađuju različiti načini prikazivanja volumena u slikarstvu i kiparstvu (reljefi), a najbolji primjeri su djela s linearnom i atmosferskom perspektivom.

4. 6. 1. Vježbe crtanja tlocrta slike

Ovaj tip vježbe može se izvesti u prvom razredu gimnazije s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom unutar nastavne jedinice *Slikarstvo: prostor u plohi (perspektive)* i u trećem razredu kao uvod u nastavnu jedinicu *Renesansa – slikarstvo*.⁹¹ Prema *Predmetnom kurikulumu* ova se vježbe može izvesti unutar domene *Umjetnost i čovjek* i teme *Pogled na svijet* u kojoj se obrađuju vrste perspektiva.⁹²

Na početku sata nastavnik učenicima dijeli radni listić (Prilog 8) s reprodukcijom Masacciiovog djela *Presveto Trojstvo s Bogorodicom, svetim Ivanom i dvama donatorima* (1425.)⁹³ i ucrtanim prvakutnikom na kojem će učenici nacrtati tlocrt slike pomoću krugova i ovala koji predstavljaju likove na djelu i njihov razmještaj. Za rješavanje zadatka učenici imaju 5 minuta, a zadatak je prikazan i Ppt prezentaciji (Vidi sl. 16.).

Tijekom analize na prezentaciji će biti prikazan jedan po jedan element tlocrta. Nastavnik će učenicima postavljati pitanja: *Koji likovi su u prvom planu? Postoji li privid dubine na slici? Kako je privid dubine postignut?*

Cilj ove vježbe je uočiti karakteristike linearne perspektive što će nakon vježbe učenici moći objasniti i opisati.

Model vježbe je primjenjiv za sve nastavne jedinice u kojima se obrađuju različite *perspektive* u slikarstvu, a najbolji primjeri su likovna djela s atmosferskom ili linearnom perspektivom.

4. 6. 2. Vježbe označavanja prostornih planova reljefa

Opisani primjer vježbe može se izvesti na kraju nastavne jedinice *Renesansa – kiparstvo* koja se prema *Nastavnom planu*⁹⁴ izvodi u trećem razredu gimnazije. Prema *Predmetnom kurikulumu* vježba se može izvesti unutar domene *Umjetnost i čovjek* i teme *Pogled na svijet*.⁹⁵

⁹¹ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica

http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

⁹² Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁹³ Freska, 6.67 x 3.17 m, Santa Maria Novella, Firenca.

⁹⁴ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

Nakon što se učenicima podijeli radni materijal s prikazom reljefa na jednom od panela *Cantorije*⁹⁶(1438.) (Prilog 9), nastavnik će objasniti princip rješavanja i pokazati zadatak na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 17.). Zadatak učenika je odrediti koliko prostornih planova reljef ima te svaki prostorni plan zaokružiti olovkom ili kemijskom. Za rješavanje će učenici imati 5 minuta, a tijekom analize moći će prezentirati i argumentirati svoja rješenja.

Analiza započinje pitanjima koje nastavnik postavlja učenicima: *Što znači pojam prostorni plan? Koliko prostornih planova ima prikazani reljef? Što ste označili kao prvi plan? Što sve pripada drugom planu? Što se nalazi u zadnjem planu?* Nastavnik na kraju analize pokazuje ispravno rješenje na prezentaciji.

Cilj ove vježbe je uočavanje i određivanje granica između prostornih planova reljefa. Učenici će nakon vježbe moći opisati i objasniti karakteristike prikaza prostora na renesansnim reljefima.

Osim kod renesansnih reljefa, model vježbe može se primijeniti u svim nastavim jedinicama u kojima se obrađuju karakteristike volumena na reljefima, a najbolji primjeri bili bi iz kiparstva antike, renesanse ili baroka.

4. 7. Vježbe pronalaženja zadanih detalja

Vježba pronalaženja zadanih detalja nalazi se u knjizi *Umjetnost avantura*⁹⁷ u prvom poglavlju pod nazivom *Počela i načela* te je opisana u sklopu druge radionice. Tijekom vježbe sudionici su dobili fotokopije cijele slike te detalje njezinih pojedinih detalja. Njihov je zadatak bio pronaći na djelu detalje te ih olovkom zaokružiti. Studenti-instruktori su pomagali sudionicima postavljajući pitanja: *Koji je bio prvi detalj koji ste uočili? Na koji ste način pronalazili detalje?* Namjena radionice bila je objasniti sudionicima pojmove *fiksacija* i *defiksacija*s ciljem odgajanja njihove pažnje.

4. 7. 1. Primjer vježbe

Opisani primjer vježbe primjenjiv je na sve nastavne jedinice u kojima se obrađuje slikarstvo i kiparstvo. Vježba se može izvesti u prvom razredu kada se proučavaju osnovni likovni elementi, a osim toga može se izvesti i u drugom i trećem razredu tijekom obrade

⁹⁵ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

⁹⁶ Luca della Robbia, *Cantoria*, mramor, 1438., Museo dell'Opera del Duomo, Firenca.

⁹⁷ Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, 1998.

slikarstva i kiparstva iz pojedinih stilskih razdoblja. Model vježbe je primjenjiv na širok spektar sadržaja zato što je glavni cilj vježbe odgoj koncentracije i osvještavanje procesa gledanja što se može postići pomoću gotovo svih slikarskih i kiparskih djela.

Učenici su tijekom ove vježbe podijeljeni u dvije grupe (grupa A i B). Svaki učenik dobit će radni listić s prikazom slike i četiri detalja. Grupa A imat će prikaz Rembrandtove *Noćne straže* (1642.)⁹⁸ (Prilog 10), dok će učenici iz grupe B dobiti radni listić s prikazom Klimtovog *Poljupca* (1908.)⁹⁹ (Prilog 11). Zadatak učenika je pronaći zadane detalje na slici te ucrtati njihove granice različitim bojicama za što će imati otprilike sedam minuta. Zadatci će biti prikazani i na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 18. i 19.).

Tijekom analize učenici će prezentirati svoja rješenja tako da će pojedini učenici izaći pred razred i na prezentaciji pokazati detalje sa slike te objasniti kako su došli do rješenja. Nastavnik će prema potrebi postavljati pitanja: *Koji ste detalj prvi uočili? Koji je detalj bilo najteže pronaći? Što ti je pomoglo u pronalaženju detalja (motivi, boja)?*

Za rješavanje ove vježbe učenicima nije potrebno predznanje te je cilj vježbe pažljivo promatranje reprodukcije i uočavanje detalja. Cilj ovakvih vježbi je kod učenika razviti koncentrirano gledanje te vještinu lakšeg uočavanja detalja i artikuliranje svog opažaja.

Prema *Predmetnom kurikulumu* ova se vježba može izvesti unutar bilo koje domene, iako bi je najbolje bilo izvoditi unutar domene *Umjetnost i čovjek* ili domene *Umjetnost i stvaralački proces*.¹⁰⁰

4. 8. Vježbe vizualno-taktilnih doživljaja

Model vježbe preuzet je iz knjige *Umjetnost avantura* i nalazi se u prvom poglavlju u prvoj radionici. Namjena radionice je »mnogoosjetilno istražiti «svijet i osvještivati svoj doživljaj, tj. mnogoosjetilnost doživljaja skulpture«. ¹⁰¹

U prvoj radionici svaki sudionik dobiva jedan predmet (tikvicu, suhi list, jabuku, oblutak, toaletni papir) i njihov je zadatak osvijestiti različite odnose mase i prostora, imenovati te istražiti mnogoosjetilni doživljaj putem gledanja, mirisanja, kušanja i slušanja.

⁹⁸ Ulje na platnu, 371 × 437 cm, Rijksmuseum, Amsterdam.

⁹⁹ Ulje na platnu, 180 x 180 cm, Austrijska galerija Belvedere, Beč.

¹⁰⁰ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.).

¹⁰¹ Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, Zagreb: Hermes, 1998., str. 5.

Na nastavi učenici će također dobiti predmete koji će predstavljati skulpture. Predmeti mogu biti slični onima na radionici primjerice: oblutak, suhi list, olovka, boca, toaletni papir, aluminijska folija.

Učenici će raditi u grupama, ukupno pet grupa, i svaka će grupa dobiti svoj predmet. Učenici će uzeti u ruke određeni predmet, istražiti ga putem vizualnih i taktilnih osjetila te će svoje zapažanja zapisivati, a kasnije i prezentirati. Za rješavanje zadataka učenici će imati dvadeset minuta, a analiza će trajati do kraja sata. Nastavnik učenicima daje upute za opisivanje i istraživanje. Učenici moraju promotriti predmet, objasniti kakav je odnos mase i prostora, može li doći do kakve promjene te opisati površinu predmeta. Učenicima je za rješavanje potrebno predznanje jer moraju poznavati osnovne likovne elemente skulpture kako bi mogli kvalitetno analizirati predmet. Tijekom analize nastavnik će učenicima postavljati pitanja: *Kakav je odnos mase i prostora? Možete li utjecati na masu? Kakva je površina vaše skulpture? Kakva je ploha?* Vježba se izvodi bez radnih listića i Ppt prezentacije.

Prema *Nastavnom planu* vježba se može izvesti u prvom razredu nakon obrađene nastavne jedinice *Skulptura: odnos materijala i oblika*¹⁰², a prema *Predmetnom kurikulumu* može se izvesti u sklopu domene *Umjetnost i čovjek* te teme *Pogled na svijet*.¹⁰³

4. 9. Vježbe rekonstruiranja

Metodička vježba rekonstruiranja može se podijeliti na dva tipa: vježbe rekonstruiranja procesa nastanka umjetničkog djela i vježbe rekonstruiranja kompozicije. Rezultat prvog tipa je učenikova vlastita kompozicija, dok je u rezultat drugog tipa vježbe reprodukcija već poznatog umjetničkog djela. Model vježbe rekonstrukcije umjetničkog djela preuzet je s kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, a drugi model se nalazi u knjizi *Umjetnost avantura* u prvom poglavlju u sklopu pete radionice.

4. 9. 1. Vježbe rekonstruiranja procesa nastanka umjetničkog djela

Ovaj tip metodičke vježbe može se izvesti u četvrtom razredu na početku nastavnog sata kao uvod u nastavnu jedinicu *Revolucija stilova*¹⁰⁴ u kojoj se obrađuje tema *suprematizam*. Za izvođenje vježbe nisu potrebni radni listići, već samo bojice i papir formata A4 na kojem će

¹⁰² Usp. Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

¹⁰³ Usp. Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

¹⁰⁴ Usp. Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

učenici crtati svoje djelo. Na prezentaciji će biti napisani koraci prema kojima će učenici crtati svoje umjetničko djelo te mu dati naziv (Vidi sl. 20). Koraci koje će slijediti su: nacrtaj jedan žuti kvadrat. Nacrtaj jedan crvenipravokutnik. Nacrtaj jedan zeleni pravokutnik koji djelomično prelezi preko kvadrata i pravokutnika. Nacrtaj tri debele crne linije. Imenujte svoje djelo.

Učenici će biti podijeljeni u grupe po četvero učenika te će svaki pojedini učenik nacrtati jedan dio crteža. Za rješavanje vježbe učenici će imati 10 minuta nakon čega slijedi analiza njihovih djela i predstavljanje naziva djela uz objašnjenje zašto su baš tako nazvali svoj rad. Sva će djela na kraju biti izložena pred razredom kako bi ih mogli zajednički analizirati. Nastavnik će učenicima postavljati pitanja: *Kako ste nazvali svoje djelo i zašto? Imali vaš naziv neko značenje? Što mislite što su umjetnici htjeli postići ovakvim djelima? Imaju li ovakva apstraktna djela neku poruku? Ako imaju, koja bi to poruka bila? Čime je bio potaknut ovakav izričaj?* Nakon analize učenicima se pokazuje djelo Kazimira Maljeviča *Žuto, narančasto, zeleno* (1914.).¹⁰⁵

Cilj ove vježbe je potaknuti učenike na kreativan izričaj i objasniti značaj geometrijske apstrakcije te potaknuti na razmišljanje o apstraktnim djelima. Nakon ove vježbe učenici će moći objasniti značaj suprematizma i navesti pojedine primjere.

4. 9. 2. Vježbe rekonstrukcije kompozicije

Vježbu rekonstruiranja kompozicije nalazimo u prvom poglavlju knjige *Umjetnost avantura* u sklopu pete radionice. Namjera radionice je istraživanje linije »elementarnog znaka kao individualnog govora svakog medija/umjetnika«. Sudionici radionice bili su podijeljeni po grupama, a svaka je grupa dobila fotokopiju jedne linijske sekvence crteža Paula Klee *Ecce Homo* (1940.).¹⁰⁶ Sudionici istražuju linije tako da ih precrtavaju preko pauza, prate izmjene usmjerenja, raščlanuju na elemente elementarne znakove. Zatim voditelj projicira crtež s jednom linijom, nakon toga s dvije itd. Osvještava se slojevitost crteža. Nakon toga slijeda apstraktnih crteža naglo se pojavljuje figurativni crtež. Doživljaj je iznenađujući i služi osvještavanju da je svaki crtež, odnosno djelo, u biti apstraktno i da je tek na površnoj razini prepoznatljivo figurativno.¹⁰⁷

Vježba se može izvesti na početku sata kao uvod u nastavnu temu. Tijekom vježbe učenici će biti podijeljeni u grupe po šest učenika. Svaka će grupa dobiti 6 kartica, odnosno

¹⁰⁵ Ulje na platnu, 1914., Stedelijk Museum, Amsterdam.

¹⁰⁶ Olovka, 29.5 x 21 cm, Bern, Zbirka P. Klee

¹⁰⁷ Usp. Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, 1998., str. 22.

Cezannovu sliku *Mont Sainte-Victoire* (1892. – 95.)¹⁰⁸ izrezanu na šest dijelova (Prilog 12). Svaki učenik će dobiti po jednu karticu i opisati što je na kartici prikazano. Za analizu svoje kartice učenici će imati pet minuta. Morat će obratiti pažnju na boju, je li njihov primjer figurativno ili apstraktno djelo, što će im pomoći u drugom dijelu zadatka. Nakon toga slijedi slaganje kartica u jednu cjelinu, a rezultat je figurativno djelo. Na Ppt prezentaciji nastavnik će pokazati rješenje (Vidi sl. 21). Tijekom analize nastavnik će učenicima postavljati pitanja: *Što vam je pomoglo u povezivanju kartica (boja, motiv, linija)? Jeste li mogli iz pojedinih kartica zaključiti koji je glavni motiv slike? Je li vas konačno rješenje iznenadilo?*

Cilj ove vježbe je aktivno promatranje umjetničkog djela jer za uspješno rješavanje vježbe nije potrebno predznanje, nego uočavanje detalja koji se povezuju u cjelinu. Nakon ove vježbe učenici će moći objasniti razliku između apstraktnog i figurativnog djela te jasnije artikulirati svoj opažaj.

Vježba se može izvesti u sklopu nastavnih jedinica u kojima je tema slikarstvo, primjerice prema *Nastavnom planu*u prvom razredu u sklopu nastavne jedinice *Slikarstvo: boja (svojstva i odnosi – ritam i simetrije)* ili u trećem razredu unutar nastavne jedinice *Impresionizam, ekspresionizam, simbolizam*.¹⁰⁹ Prema *Predmetnom kurikulumu* može se svrstati u domenu *Umjetnost i čovjek* te temu *Pogled na svijet* u sklopu koje se obrađuju različiti pristupi formi.¹¹⁰

Model vježbe je primjeniv na širok spektar sadržaja, ali najbolji primjeri bili bi iz moderne umjetnosti.

4. 10. Vježbe omjera i razmjera

Opisana su dva primjera modela metodičkih vježbi omjera i razmjera. Prvi primjer je vježba u kojoj učenici moraju odrediti proporcije skulpture, a drugi primjer je vježba označavanja zlatnog reza na slici. Metodička vježba određivanja proporcija preuzeta je s kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, isto kao i vježba označavanja zlatnog reza koja se ujedno može naći i u knjizi *Umjetnost avantura* u prvom poglavlju u sklopu devete radionice.

¹⁰⁸ Ulje na platnu, 73 x 92 cm, Barnes Foundation.

¹⁰⁹ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

¹¹⁰ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

4. 10. 1. Vježbe određivanja proporcija

Opisana metodička vježba može se izvesti prema *Nastavnom planu* u drugom razredu unutar nastavne jedinice *Antička Grčka: skulptura*¹¹¹, a prema *Predmetnom kurikulumu* unutar koncepta *Umjetnost i čovjek* i teme *Ljudsko tijelo u umjetnosti*¹¹² koji omogućuju proučavanje prikazivanja ljudskog tijela u umjetnosti.

Vježba se može izvesti na kraju nastavnog sata u svrhu ponavljanja nakon obrađene nastavne teme vezane uz proporcije u skulpturi. Učenicima se dijeli radni materijal (Vidi Prilog 13) s prikazom Polikletovog *Dorifora* (5. st. pr. Kr.) a njihov je zadatak šestarom ili ravnalom izmjeriti odnos glave prema cijelom tijelu te ga zapisati. Učenici će imati sedam minuta za rješavanje zadatka nakon čega slijedi analiza. Zadatak će biti prikazan i na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 22.) Tijekom analize nastavnik će učenicima postavljati pitanja: *Koje su proporcije navedene skulpture? Što mislite zašto su ovakve proporcije postale kanon?*

Cilj ove vježbe je upoznati učenike s proporcijama grčke klasične skulpture. Nakon ove vježbe učenici će moći odrediti odnos proporcijama drugim primjerima.

Model vježbe primjenjiv je na sve skulpture s pravilnim proporcijama, a najbolji primjeri su iz antičke i renesansne umjetnosti.

4. 10. 2. Vježbe označavanja zlatnog reza

Zlatni rez je razmjer u kojem se manja veličina odnosi prema većoj kao veća prema cjelini, $a:b = b:(a+b)$.¹¹³ Ovaj primjer metodičke vježbe može se izvesti prema *Nastavnom planu* u trećem razredu u sklopu nastavne jedinice *Renesansa – slikarstvo*,¹¹⁴ a prema *Predmetnom kurikulumu* unutar koncepta *Umjetnost i čovjek* i teme *Pogled na svijet*¹¹⁵ u kojoj se proučavaju teme karakteristične za pojedina razdoblja.

Ovaj primjer vježbe može se izvesti na kraju nastavnog sata jer je učenicima potrebno određeno predznanje za rješavanje vježbe. Prije rješavanja učenicima će biti objašnjen pojam *zlatni rez* na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 23). Na početku vježbe nastavnik će učenicima podijeliti

¹¹¹Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

¹¹²Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

¹¹³Usp. Jasna Salamon, *Likovna umjetnost: priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi s proširenim sadržajem*, Profil, 2011., str. 486.

¹¹⁴Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

¹¹⁵Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

radni materijal (Vidi Prilog 14) s prikazom slike Pietra Perugina *Predaja ključeva* (1482.)¹¹⁶. Zadatak učenika je označiti barem tri zlatorezna pravokutnika na slici na odgovarajućem mjestu. Učenici će imati sedam minuta za rješavanje zadatka nakon čega slijedi analiza vježbe. Nastavnik će pokazati rješenja na Ppt prezentaciji (Vidi sl. 24), a tijekom analize postavljat će učenicima pitanja: *Na kojem mjestu ste povukli prvu liniju koja dijeli sliku prema zlatnom rezu? Koliko ste pravokutnika označili na slici? Koji je maksimalan broj takvih pravokutnika?*

Cilj vježbe je aktivno gledanje, mjerenje i prepoznavanje zlatnog reza na umjetničkim djelima, a nakon vježbe učenici će moći objasniti kompozicijske karakteristike i načela renesansnog slikarstva.

Model je primjeren za djela iz različitih razdoblja koja su nastala prema zlatnom rezu, a najbolji primjeri su iz antičke i renesansne umjetnosti.

4. 11. Vježbe zakona kadra

Vježbe zakona kadra spadaju u zahtjevnije modele metodičkih vježbi. Metodička vježba zakona kadra preuzeta je s kolegija *Metodika nastave povijesti umjetnosti*, a način izvođenja vježbe u ovom primjeru ponešto se razlikuje od primjera s kolegija. Vježba se može izvesti na početku sata kao uvod u nastavnu temu ili na kraju u svrhu ponavljanja, ovisno o tome što se vježbom želi postići.

4. 11. 1. Primjer vježbe

Primjer ove metodičke vježbe može se izvesti prema *Nastavnom planu* u prvom razredu u nastavnoj jedinici *Odnos između arhitekture, skulpture i slike. Kompozicija cjeline. Odnos prema okolišu* ili u drugom razredu u sklopu nastavne jedinice *Antička Grčka – arhitektura*.¹¹⁷ Prema *Predmetnom kurikulumu* ova vježba može se izvesti unutar koncepta *Čovjek i prostor* u kojem se učenici mogu upoznati s obilježjima specifičnih građevina pojedinog razdoblja te odnosom arhitekture i skulpture.¹¹⁸

Vježba se može izvesti na početku sata kao u uvod u nastavni sat u kojem će se obrađivati *zakon kadra*. Na početku sata učenici će dobi radni listić (Prilog 15) na kojem je shematski

¹¹⁶ Freska, 1482., 335 × 600 cm, Sikstinska kapela, Rim.

¹¹⁷ Usp. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

¹¹⁸ Usp. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

prikazan istočni timpan *Afajinog hrama* (oko 490. pr. Kr)¹¹⁹ i jedanaest skulptura koje mu pripadaju. Svaka skulptura je označena rednim brojem koji učenici moraju upisati u shemu zabata na odgovarajućem mjestu i s obzirom na zakon kadra. Vježba će biti prikazana na Ppt prezentaciji (Vidi Sl. 25), a učenici će imati deset minuta za rješavanje zadatka nakon čega će slijediti analiza. Tijekom analize nastavnik će učenicima postavljati pitanja: *Je li moguće posložiti likove u zadani arhitektonski okvir? Na koji način ste ih posložili? Jesu li likovi različite veličine?* Nastavnik će na kraju na prezentaciji pokazati rješenja te idealnu rekonstrukciju istočnog timpana. (Vidi Sl. 26.)

Za rješavanje vježbe učenicima nije potrebno određeno predznanje, već mogu do rješenja doći logičkim zaključivanjem. Cilj ove vježbe je aktivno promatranje djela i uočavanje odnosa arhitekture i skulpture. Nakon ove vježbe učenici će moći opisati zakon kadra te objasniti odnos skulpture i arhitekture.

Osim kod obrade tema vezanih uz kiparstvo antičke Grčke, model vježbe može se primijeniti i tijekom obrade drugih sadržaja, a najbolji primjeri bili bi iz kiparstva romanike.

4. 12. Vježbe sagledavanja

Vježba sagledavanja opisana je u knjizi *Umjetnost avantura* u prvom poglavlju u sklopu treće radionice. Namjera radionice je »istražiti i osvijestiti mogućnosti sagledavanja cjeline, mogućnost razabiranja i fokusiranja detalja, istražiti odnos između mikro i makro detalja i cjeline djela; upoznati se s djelima kao različitim cjelocima«.¹²⁰

Da bi sagledao neki predmet, čovjek se spontano zaustavlja na tri različite udaljenosti od predmeta. Na udaljenosti tri puta većoj od predmeta vidi ga pod kutom od 18°, a u polje pogleda ulazi i okoliš. Na udaljenosti dva puta većoj od visine predmeta predmet se vidi pod najlagodnijim kutem od 27°. Približavanjem do predmeta na udaljenost jednaku visini predmeta sagledavanje bez micanja glave izaziva napetost (kut od 45°), ali se detalji više ističu.¹²¹

Ova metodička vježba zahtijeva neposredni kontakt s umjetničkim djelom. Nastavnik može donijeti na nastavu plakat na kojem će učenici istraživati mogućnosti sagledavanja, ali vježba se može izvesti i izvan učionice u muzeju ili galeriji. Metodička vježba sagledavanja je

¹¹⁹ Afajin hram, oko 490. pr. Kr., Egina.

¹²⁰ Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, 1998., str. 14.

¹²¹ Jadranka Damjanov, *Vizualni jezik i likovna umjetnost*, Zagreb, Školska knjiga, 1991., str. 145.

vjerojatno najteži model od svih opisanih modela vježbi jer je potrebno najviše vremena, znanja, razumijevanja i učeničke aktivnosti za uspješno rješavanje zadatka.

Tijekom ove vježbe učenici će raditi u grupama po troje. Svaka grupa će dobiti jedno djelo u muzeju koje će istražiti iz tri različite udaljenosti. Zadatak učenika je izmjeriti visinu djela i ukratko opisati što vide na udaljenosti od tri, dvije i jedne visine, a nakon toga moraju izračunati *fovealnu sliku*¹²² (Fs) i *minimum separabile*¹²³ (ms), također za sve tri udaljenosti. Svoja rješenja učenici će prezentirati u obliku Ppt prezentacije na sljedećem nastavnom satu.

Cilj ove vježbe je neposredni kontakt s umjetničkim djelom nakon kojeg će učenici lakše uočavati pojedine detalje i osvijestiti doživljaj djela iz različitih umjetnosti. Učenici će verbalizirati svoj doživljaj i prezentirati opaženo pred drugimučenicima.

Osim na primjeru slikarstva, model vježbe primjenjiv je na kiparskim i arhitektonskim djelima.

¹²² Fovealna slika je područje oštrog vida i iznosi 1°. Formula za izračunavanje je $Fs = \text{visina slike} / \text{okomiti kut}$.

¹²³ Minimum separabile je najmanja razabirljivost i iznosi 1'. Formula za izračunavanje je $ms = \text{fovealna slika} / 60$.

5. Zaključak

U radu su predstavljeni modeli metodičkih vježbi koji mogu pomoći u osmišljavanju novih vježbi za nastavu *Likovne umjetnosti*. Metodičke vježbe imaju iznimnu važnost za nastavu *Likovne umjetnosti* jer uvelike doprinose aktivnom učenju, učenju iz iskustva, osvještavanju nesvjesne vizualne doživljaje i potiču interes za nastavni sadržaj.

*Predmetni kurikulum Likovne umjetnosti*¹²⁴ i reforma obrazovanja zahtijevaju kreativniji pristup nastavi te samim time proširuju mogućnosti za što širu primjenu metodičkih vježbi. Metodičke vježbe razvijaju učenikove komunikacijske i pismene vještine, potiču na razmišljanje i djelovanje. Metodička vježba bi trebala biti okosnica gotovo svakog kvalitetno organiziranog nastavnog sata te je upravo zbog svoje uloge u nastavi odabrana kao tema diplomskog rada. Ovakvim kreativnijim pristupom omogućuje se usvajanje znanja na višim razinama te uključivanje kognitivnog, psihomotoričkog i afektivnog područja čime se izgrađuje cjelovita ličnost učenika.

¹²⁴ Kurikulum za nastavni predmet *Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)

6. Prilozi

6. 1. Radni materijali za nastavu

6. 1. 1. Prilog 1

Metodička vježba: povezivanje prema načelu

Pogledaj navedene primjere te ih grupiraj u četiri para prema određenom načelu. Brojeve pridruži slovima.

1)	a)
2)	b)
3)	c)
4)	d)

6. 1. 2. Prilog 2

Metodička vježba: povezivanje slike i teksta

Promotri izrezane reprodukcije panela te ih pridruži odgovarajućoj temi na shematskom prikazu vratnica.

<p>...Jahve, Bog, napravi čovjeka od praha zemaljskog i u nosnice mu udahne dah života...</p> <p>...Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Jahve, Bog, ženu pa je dovede čovjeku...</p>	<p>...Poslije rodi Abela, brata Kajinova; Abel postane stočar, a Kajin zemljoradnik...</p> <p>...I našavši se na polju, Kajin skoči na brata Abela te ga ubi..</p>
<p>... A od svega što je živo - od svih bića - uvedi u korabljju od svakoga po dvoje da s tobom preživi, i neka budu muško i žensko...</p> <p>...Noa, zemljoradnik, zasadio vinograd. Napio se vina i opio, pa se otkrio nasred šatora...</p>	<p>...Bog nastavi: "Uzmi svoga sina, jedinca svoga Izaka koga ljubiš, i pođi u krajinu Moriju pa ga ondje prinesi kao žrtvu..</p> <p>...Uto ga zovne s neba anđeo Jahvin i poviče:... Ne spuštaj ruku na dječaka", reče, "niti mu što čini!...</p>
	
<p>...Brdo Sinaj zavilo se u dim jer je Jahve u obliku ognja sišao na nj...</p> <p>...Jahve siđe na Sinajsko brdo, na vrhunac, i pozva Jahve Mojsija na vrhunac brda. Mojsije se uspe...</p>	<p>... Oko četrdeset tisuća naoružanih ljudi prešlo je pred Jahvom da se bori na Jerihonskim poljanama...</p> <p>...Narod je izašao iz Jordana desetog dana prvoga mjeseca. Tada se utaborio u Gilgalu, istočno od Jerihona...</p>
<p>..Tako je David praćkom i kamenom nadjačao Filistejca: udario je Filistejca i ubio ga, a nije imao mača u ruci. Zato David potrča i stade na Filistejca, zgrabi njegov mač, izvuče ga iz korica i pogubi Filistejca odsjekavši mu glavu.</p>	

6. 1. 3. Prilog 3

Metodička vježba: ucrtavanje kompozicijske linije

Na prikazanim skulpturama ucrtaj njihovu glavnu kompozicijsku liniju. Na praznim linijama ispod skulptura upiši njihov naziv, stoljeće nastanka i materijal od kojih su izrađene.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

6. 1. 4. Prilog 4

Metodička vježba: ucrtavanje obrisnih linija

Na prikazanim skulpturama ucrtaj njihovu obrisnu liniju. Na praznim linijama ispod skulptura upiši njihov naziv, godinu nastanka, materijal od kojih su izrađene te gdje se nalaze.

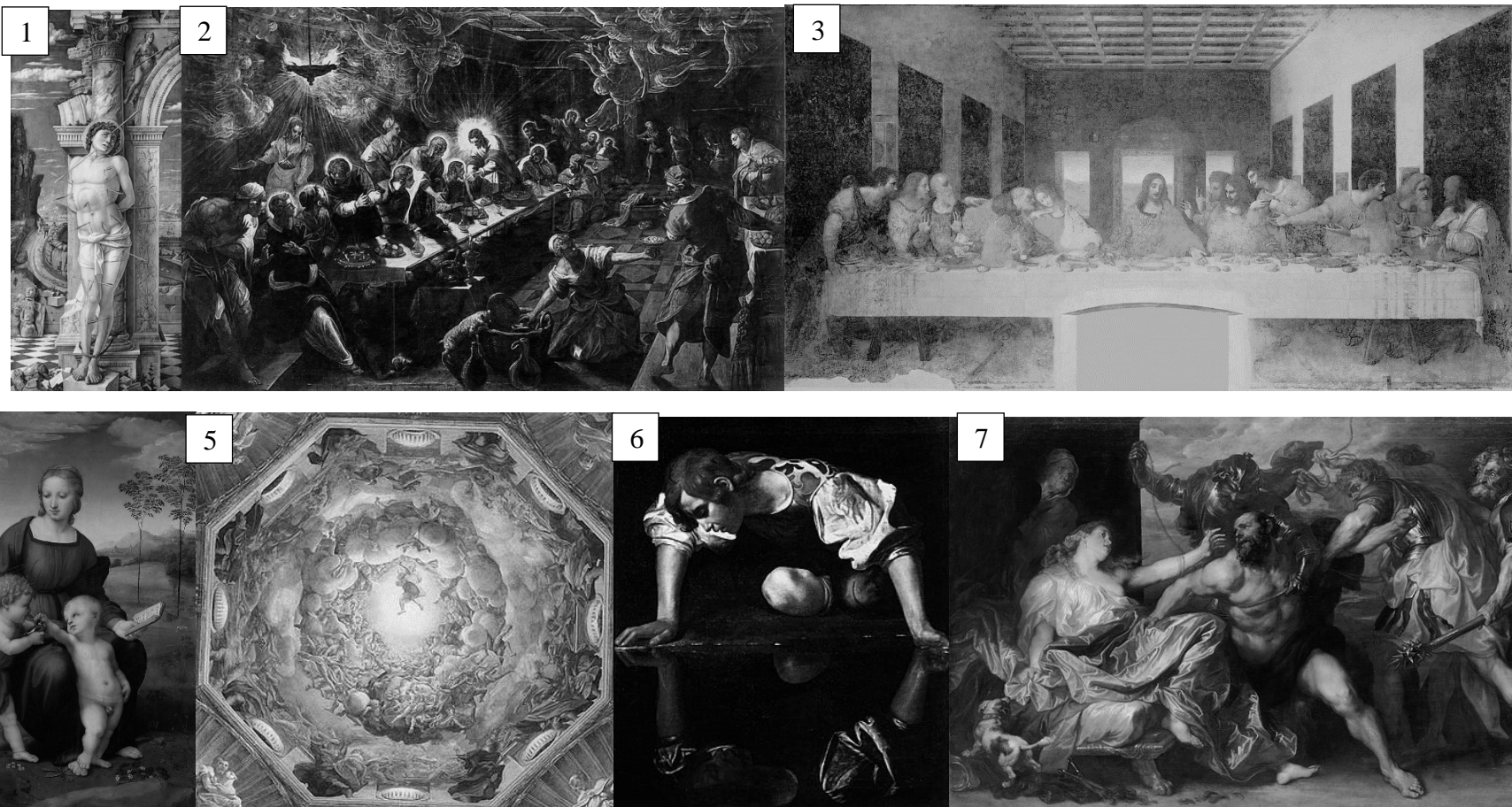

6. 1. 5. Prilog 5

Metodička vježba: ucrtavanje glavnih kompozicijskih usmjerenja i oblika

Ucrtaj glavno kompozicijsko usmjerenje ili kompozicijski oblik na posvijetljene likovne primjere te im pridruži odgovarajući naziv za vrstu kompozicije. Pored naziva upišite odgovarajući broj.

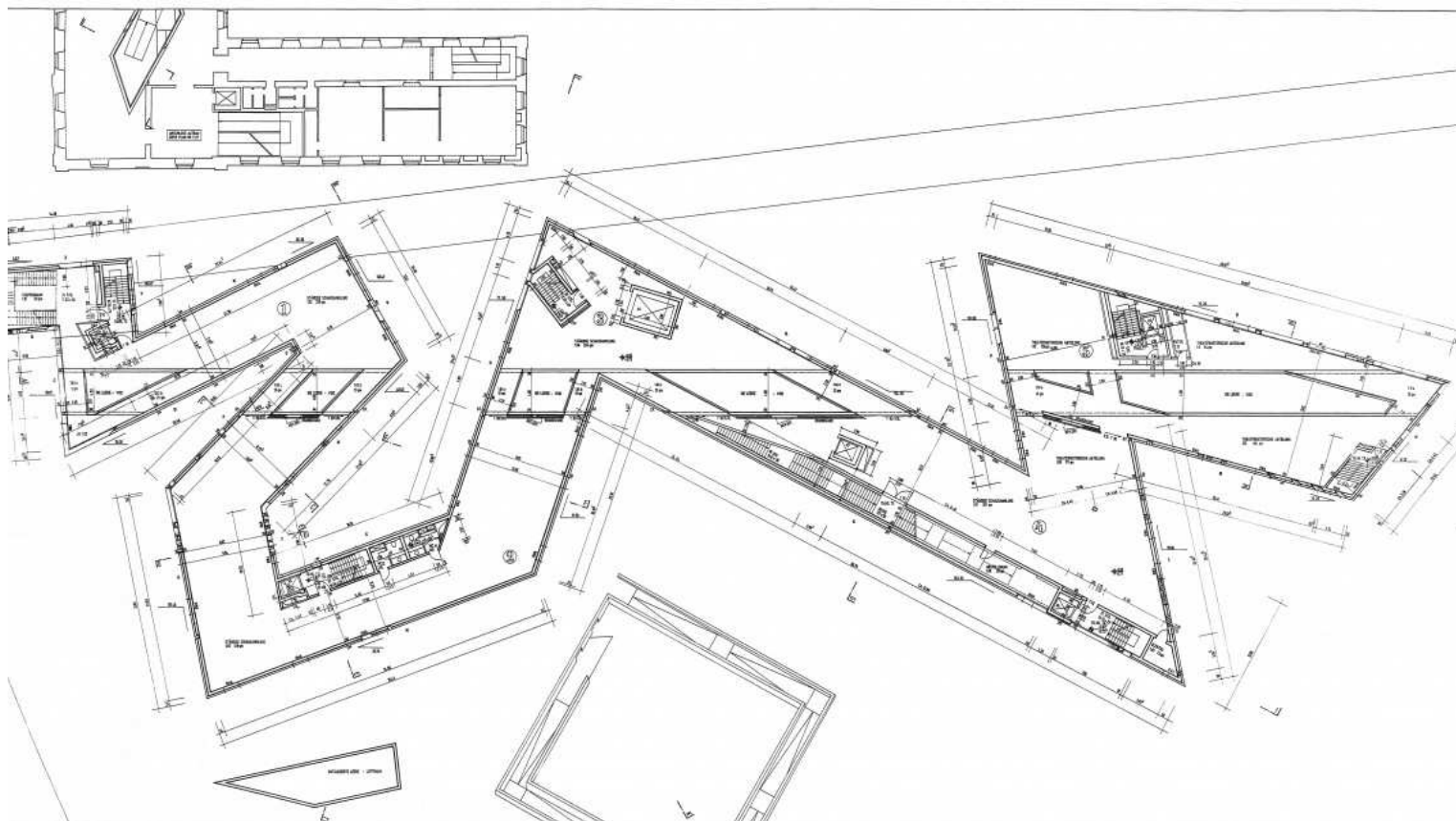
HORIZONTALNA ____; VERTIKALNA ____; DIJAGONALNA ____; KRUŽNA ____; SPIRALNA ____; PIRAMIDALNA ____; OVALNA ____

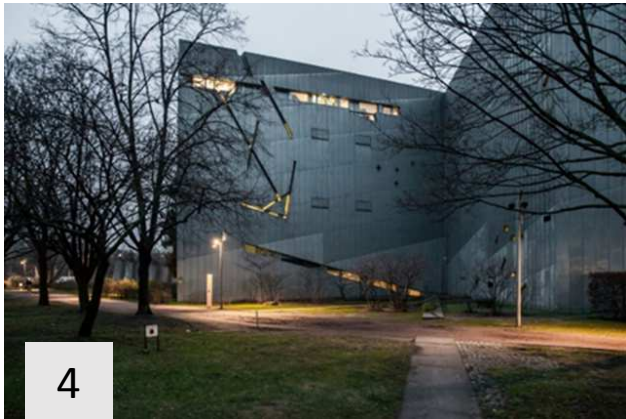

6. 1. 6. Prilog 6

Metodička vježba: orijentacija u prostoru na tlocrtu

Promotri fotografije te na tlocrtu označi stajalište iz kojeg su snimljene. Stajalište označi oznakom X i odgovarajućim brojem fotografije.

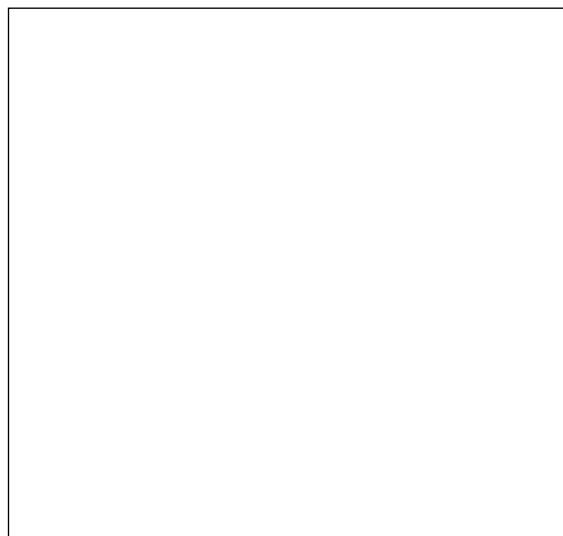
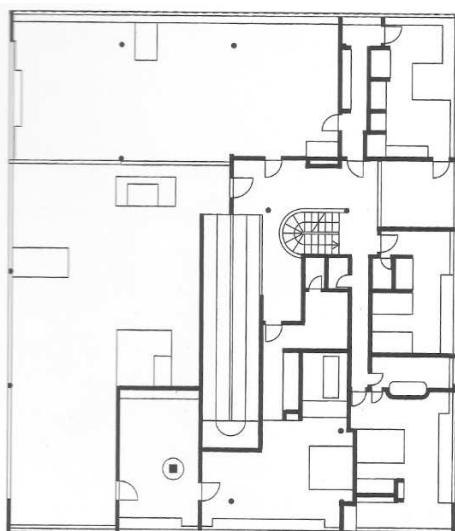
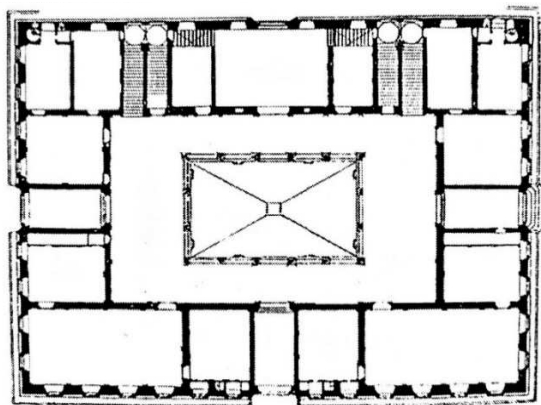
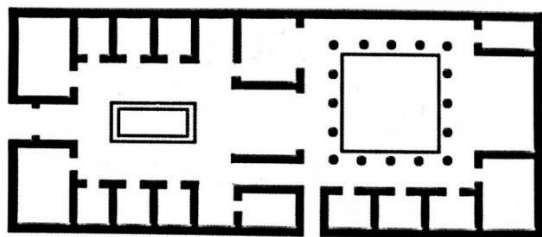

6. 1. 7. Prilog 7

Metodička vježba: crtanje komunikacijskih struktura i grafova

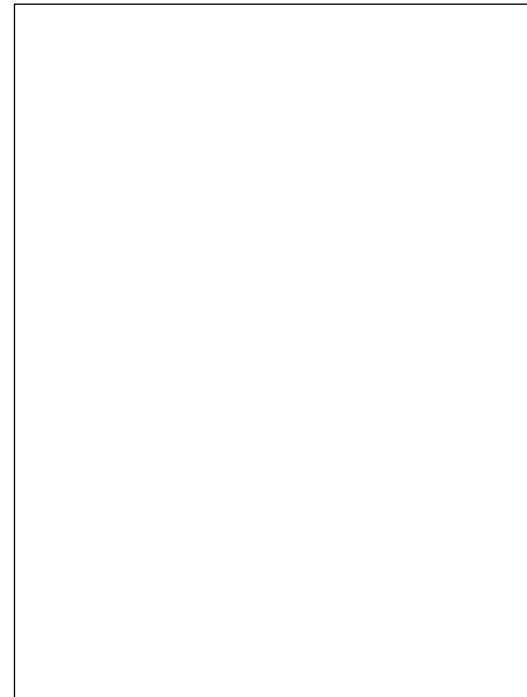
U prazne pravokutnike nacrtaj komunikacijske grafove prikazanih tlocrta.

6. 1. 8. Prilog 8

Metodička vježba: crtanje tlocrta slike

Promotri sliku te nacrtaj njezin tlocrt unutar pravokutnika tako da elipsama označiš položaj likova. Obilježi smještaj arhitektonskih elemenata. Na prazne linije ispod slike upiši podatke o djelu (ime umjetnika, naziv djela, godina nastanka, dimenzije i gdje se nalazi).

6. 1. 9. Prilog 9

Metodička vježba: označavanje prostornih planova reljefa

Promotri prikazani reljef i odredi broj prostornih planova. Olovkom ili bojicom zaokruži sve što pripada svakom pojedinom prostornom planu. Na prazne linije upiši podatke o djelu (naziv, ime umjetnika, godina nastanka i gdje se nalazi).

6. 1. 10. Prilog 10

Metodička vježba: pronalaženje zadanih detalja

Grupa A

Promotri sliku i ucrtaj granice detalja prikazanih ispod slike. Na prazne linije upiši podatke o slici (umjetnik, naziv slike, godina, dimenzije i gdje se nalazi).

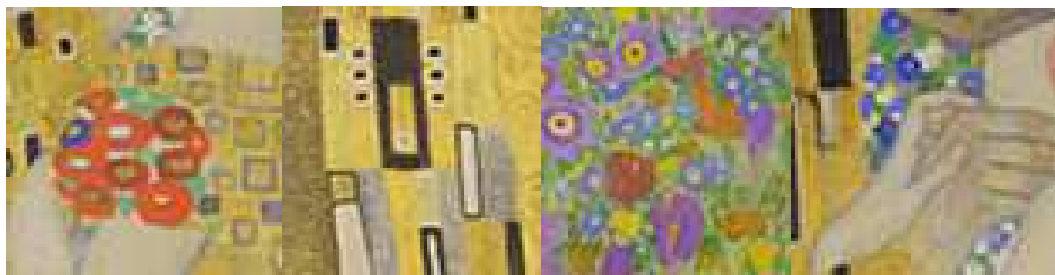

6. 1. 11. Prilog 11

Metodička vježba: pronalaženje zadanih detalja

Grupa B

Promotri sliku i zaokružigranice detalja prikazanih ispod slike. Na prazne linije upiši podatke o slici (umjetnik, naziv slike, godina, dimenzije i gdje se nalazi).

6. 1. 12. Prilog 12

Metodička vježba: rekonstrukcija kompozicije

6. 1. 13. Prilog 13

Metodička vježba: proporcije

Promotri skulpturu te šestarom ili ravnalom izmjeri odnos glave prema cijelom tijelu. Na prazne linije upiši dobiveni omjer te podatke o skulpturi.

6. 1. 14. Prilog 14

Metodička vježba: označavanje zlatnog reza

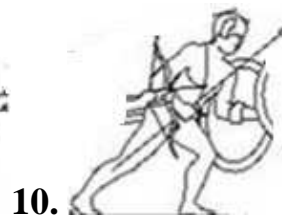
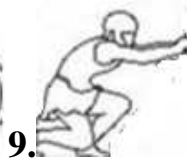
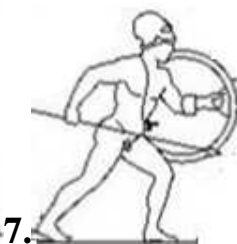
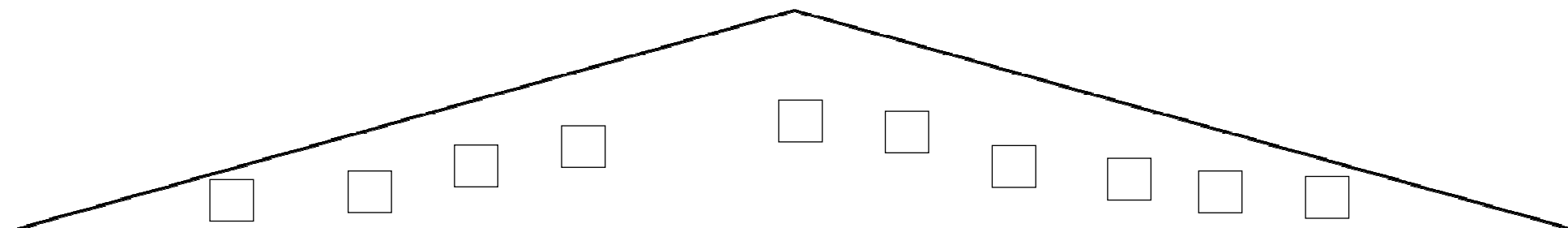
Promotri i izmjeri sliku te na njoj olovkom označi tri barem zlatorezna pravokutnikana odgovarajućem mjestu. Na liniju ispod slike upiši podatke o slici.

6. 1. 15. Prilog 15

Metodička vježba: zakon kadra

Promotri shematski prikaz zabata i skulpture ispod njega. Upiši redni broj uz skulpturu na odgovarajuće mjesto na shematskom prikazu zabata, s obzirom na zakon kadra.

6. 2. Presentacije metodičkih vježbi

6. 2. 1. Presentacija 1

Zadatak 1. Pogledajte navedene primjere te ih grupirajte u četiri para prema određenom načelu. Brojeve pridružite slovima.

- 1) — a)
2) — b)
3) — c)
4) — d)

- 1) Eiffelov toranj, 1887., Pariz, Francuska
b) Giottov toranj, 1334., Firenca, Italija

- 2) Piramida muzeja Louvre, 1989., Pariz, Francuska
a) Keopsova piramida, 2560. g. pr. Kr., Giza, Egipat

- 3) Millennium Bridge, 2000., London, Ujedinjeno Kraljevstvo
c) Trajanov most, 104. g., Alcantara, Španjolska

- 4) Olimpijski stadion, 1972., München, Njemačka
d) Koloseum, 70., Rim, Italija

Sl. 1. Metodička vježba: povezivanje prema načelu.

Eiffelov toranj, 1887., Pariz, Francuska - Giottov toranj, 1334., Firenca, Italija; Piramida muzeja Louvre, 1989., Pariz, Francuska - Keopsova piramida, 2560. g. pr. Kr., Giza, Egipat; Millennium Bridge, 2000., London, Ujedinjeno Kraljevstvo - Trajanov most, 104. g., Alcantara, Španjolska; Olimpijski stadion, 1972., München, Njemačka - Koloseum, 70., Rim, Italija.

Rješenja i legende pokazuju se učenicima tijekom analize zadatka.

Koji princip vas je navodio na rješenja? Zašto ste povezali ta dva primjera? Jeste li mogli povezati primjere na drugačiji način? Koja je razlika između primjera označenih brojevima i primjera označenih slovima?

6. 2. 2. Prezentacija 2

[illegible]

Sl. 2. Metodička vježba: povezivanja slike i teksta

Lorenzo Ghiberti, paneli istočnih vrata krstionice (Rajska vrata), 1424. – 1452., Firenca.

Što vidimo na reprodukciji? Gdje je ovaj prikaz smješten na vratnicama? Koja je tema prikazana? Po čemu ste prepoznali temu?

Stari Zavjet

- Adam i Eva
- Noa
- Jakov i Ezav
- Mojsije
- David

- Kain i Abel
- Abraham i Izak
- Josip
- Jošua
- Kralj Salomon i kraljica od Saabe

▪ **Lorenzo Ghiberti**, *Istočna vrata krstionice (Rajska vrata)*, 1424.-1452.,
Firenca, Italija

Sl. 3. Lorenzo Ghiberti, *Istočna vrata krstionice (Rajska vrata)*, 1424. – 1452., Firenca.

Legenda i nazivi tema pokazuju se naknadno.

6. 2. 3. Prezentacija 3

Zadatak 1. Promotrite ljudske likove na reprodukciji te zauzmite njihov stav.

en face
profil

Narmerova paleta, 31. st. pr. Kr., kamen, visina 64 x 42 m, Egipatski muzej, Kairo.

Sl. 4. Metodička vježba: oponašanje stava.

Narmerova paleta, 31. st. pr. Kr., kamen, visina 64 x 42 m, Egipatski muzej, Kairo.

Legenda i pojmovi se pokazuju naknadno.

Je li moguće zauzeti prikazan stav u stvarnosti? Zašto nije moguće zauzeti prikazan stav? Na koje načine je prikazan lik? Koji dio tijela je prikazan frontalno (en face), a koji u profilu?

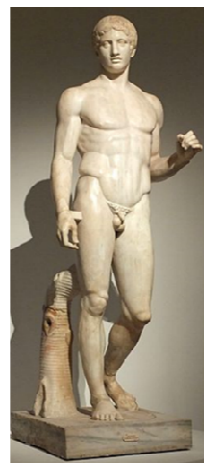
Zadatak 1. Promotrite prikazane likove te zauzmite njihov stav.

Mercedes Goritz Pavelić, Zagrebačka komorna plesna grupa, 1934.

Pontormo, *Polaganje Krista u grob*, 1525 – 1528., ulje na platnu, 313 x 192 cm, crkva sv. Felicije u Firenci, Italija

Poliklet, *Dorifor (Kopljonoša)*, 5. st. pr. Kr., mramor, v: 200 cm, Nacionalni muzej, Napulj

Sl. 5. Metodička vježba: oponašanje stava.

Mercedes Goritz Pavelić, Zagrebačka komorna plesna grupa, 1934.; Pontormo, *Polaganje Krista u grob*, 1525. – 1528., ulje na platnu, 313 x 192 cm, crkva sv. Felicije, Firenca; Poliklet, *Dorifor (Kopljonoša)*, 5. st. pr. Kr., mramor, v: 200 cm, Nacionalni muzej, Napulj.

Legende se pokazuju naknadno.

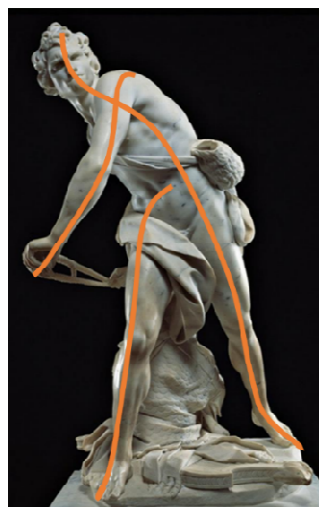
Je moguće zauzeti prikazane stavove? Koji stav nije moguće zauzeti? Koje osjećaje u vama izazivaju pojedini stavovi? U kojem stavu se najugodnije osjećate? ? Imaju li stavovi neko značenje? Što nam stav govori o prikazanim likovima? Što možete zaključiti o osobi na temelju njenog stava?

6. 2. 4. Prezentacija 4

Kompozicijska os

Kompozicijska linija

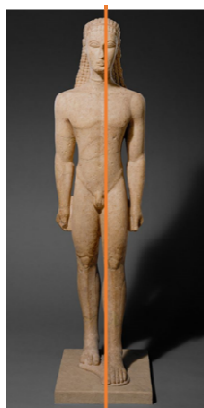

Gian Lorenzo Bernini, *David*, 1623.-1624., mramor, v: 170 cm, Galerija Borghese, Rim, Italija

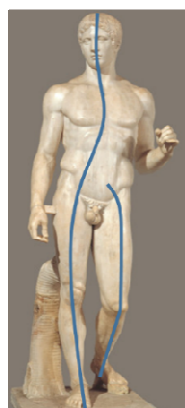
Sl. 6. Gian Lorenzo Bernini, *David*, 1623.-1624., mramor, v: 170 cm, Galerija Borghese, Rim.

Uvod u metodičku vježbu ucrtavanja. Objašnjavanje razlike između kompozicijske osi i kompozicijske linije.

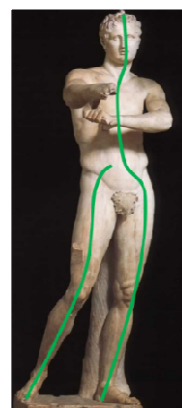
Zadatak 1. Na prikazanim skulpturama ucrtaj njihovu glavnu kompozicijsku liniju. Na praznim linijama ispod skulptura upiši njihov naziv, stoljeće nastanka i materijal od kojih su izradene.

Kuros, 6. st. Pr. Kr., mramor, v: 1, 88 m, The Metropolitan Museum of Art, New York

Poliklet, *Dorifor (Kopljonoša)*, 5.st. pr. Kr., mramor, v: 2 m, Nacionalni arheološki muzej, Napulj.

Lizip, *Apoksiomen*, 4. st. pr. Kr., mramor, v: 2,1 m, Vatikanski muzej, Rim

Sl. 7. Metodička vježba: ucrtavanje kompozicijskih linija

Kuros, 6. st. Pr. Kr., mramor, v: 1, 88 m, The Metropolitan Museum of Art, New York; Poliklet, *Dorifor (Kopljonoša)*, 5.st. pr. Kr., mramor, v: 2 m, Nacionalni arheološki muzej, Napulj; Lizip, *Apoksiomen*, 4. st. pr. Kr., mramor, v: 2,1 m, Vatikanski muzej, Rim.

Legende i rješenja pokazuju se naknadno.

Na kojem je primjeru pokret najizraženiji? U kojoj je skulpturi pokret najmanje izražen? Na kojem primjeru vidimo simetričnost? Na kojem primjeru uočavamo asimetričnost? Koja skulptura ima prirodan stav?

6. 2. 5. Prezentacija 5

Zadatak 1. Na prikazanim skulpturama ucrtaj njihovu obrisnu liniju. Na praznim linijama ispod skulptura upiši njihov naziv, godinu nastanka, materijal od kojih su izrađene te gdje se nalaze.

Ivan Kožarić, *Prizemljeno Sunce*, 1971., bronca, Bogovićeve ulica, Zagreb

Vojin Bakić, *Razlistana forma*, 1960., bronca, Gajeve ulica, Zagreb.

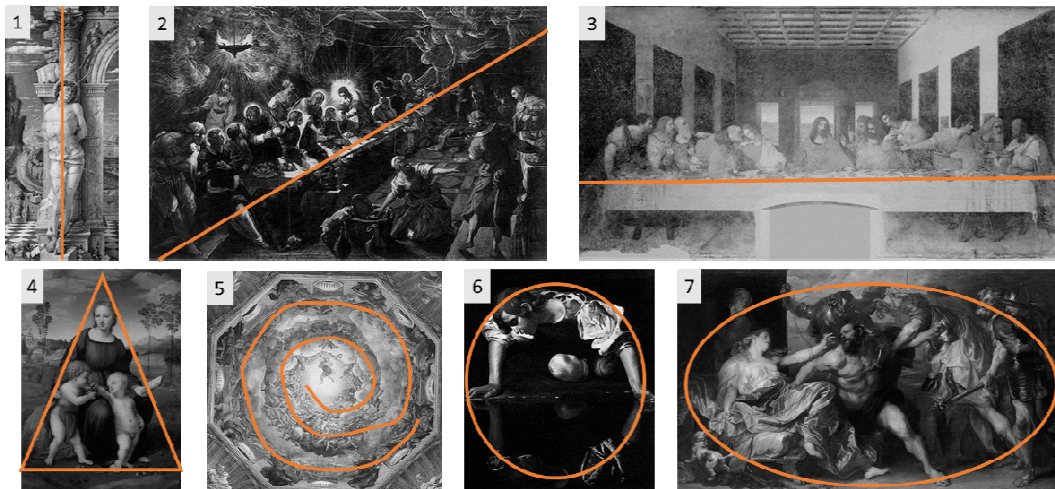
Vanja Radauš, *Ranjenik*, 1938., bronca, dvorište Moderne galerije, Zagreb.

Sl. 8. Metodička vježba: ucrtavanje obrisne linije
Ivan Kožarić, <i>Prizemljeno Sunce</i> , 1971., bronca, Bogovićeve ulica, Zagreb; Vojin Bakić, <i>Razlistana forma</i> , 1960., bronca, Gajeve ulica, Zagreb; Vanja Radauš, <i>Ranjenik</i> , 1938., bronca, dvorište Moderne galerije, Zagreb.
Rješenja i legende se pokazuju naknadno.
Kako biste opisali obrisnu liniju? Možete li usporediti obrisne linije prikazanih primjera? Što nam obrisna linija govori o odnosu mase i prostora na svakom pojedinom primjeru?

6. 2. 6. Prezentacija 6

Zadatak 1. Učrtaj glavno kompozicijsko usmjerenje ili kompozicijski oblik na prikazane likovne primjere te im pridruži odgovarajuća vrsta kompozicije. Pored naziva upišite odgovarajući broj.

HORIZONTALNA 3; VERTIKALNA 1; DIJAGONALNA 2; KRUŽNA 6; SPIRALNA 5; PIRAMIDALNA 4; OVALNA 7

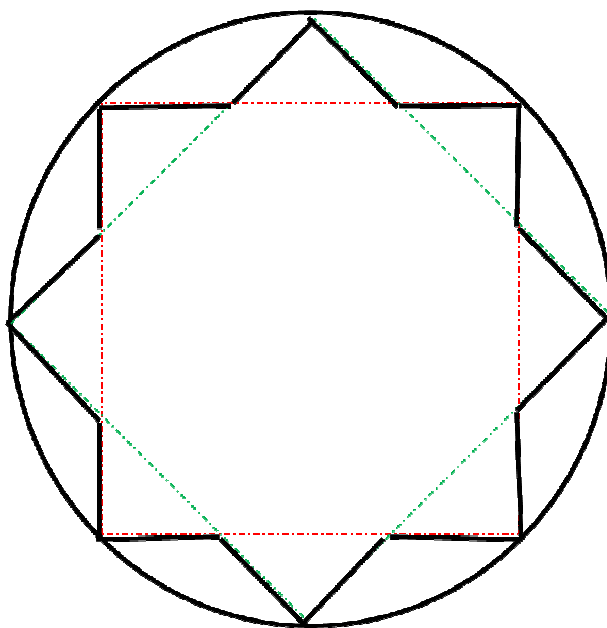
Sl. 9. Metodička vježba: ucrtavanje oblika kompozicije

Andrea Mantegna, *Sv. Sebastijan*, 1450., tempera na dasci, 68 x 30,6 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč; Jacopo Tintoretto, *Posljednja večera*, 1594., ulje na platnu, 3,7 x 5,7 m, San Giorgio Maggiore, Venecija; Leonardo da Vinci, *Posljednja večera*, 1498., zidna slika, tempera i ulje, 4,6 x 8,8 m, Santa Maria della Grazie, Milano; Rafael, *Gospa od češljugara*, 1505.-1506., ulje na drvu, 107 x 77 cm, Uffizi, Firenca; Correggio, *Uznesenje Bogorodice*, 1530., freska, 10, 93 x 11, 56 m, kupola katedrale u Parmi; Caravaggio, *Narcis*, 1597. – 1599., ulje na platnu, 110 x 92 cm, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Rim; Anthonius van Dyck, *Samson i Dalila*, 1628.-1630., 14, 8 x 25, 7, ulje na platnu, Kunsthistorisches Museum, Beč.

Rješenja se pokazuju naknadno

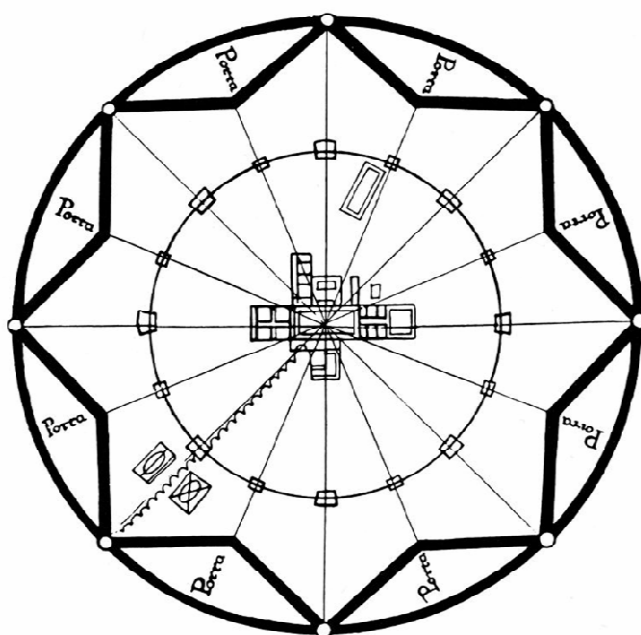
Koje su karakteristike navedene kompozicije? Što je postignuto odabirom određene vrste kompozicije (kakav ugođaj, dojam)?

6. 2. 7. Presentacija 7

Sl. 10. Metodička vježba: oblikovanje prema uputama.

Što ovaj oblik može predstavljati?

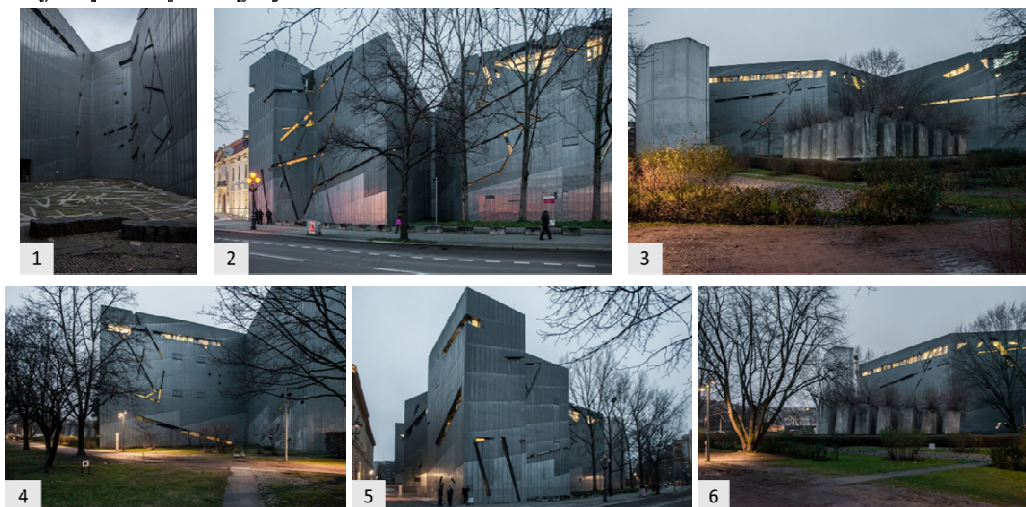
Antonio di Pietro Averlino zvan Filarete,
Sforzinda, oko 1465. Libro architettonico,
Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze,
Firenca.

Sl. 11. Antonio di Pietro Averlino zvan Filarete, *Sforzinda*, oko 1465., Libro architettonico, Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze, Firenca.

Učenicima se objašnjava se pojam idealni grad.

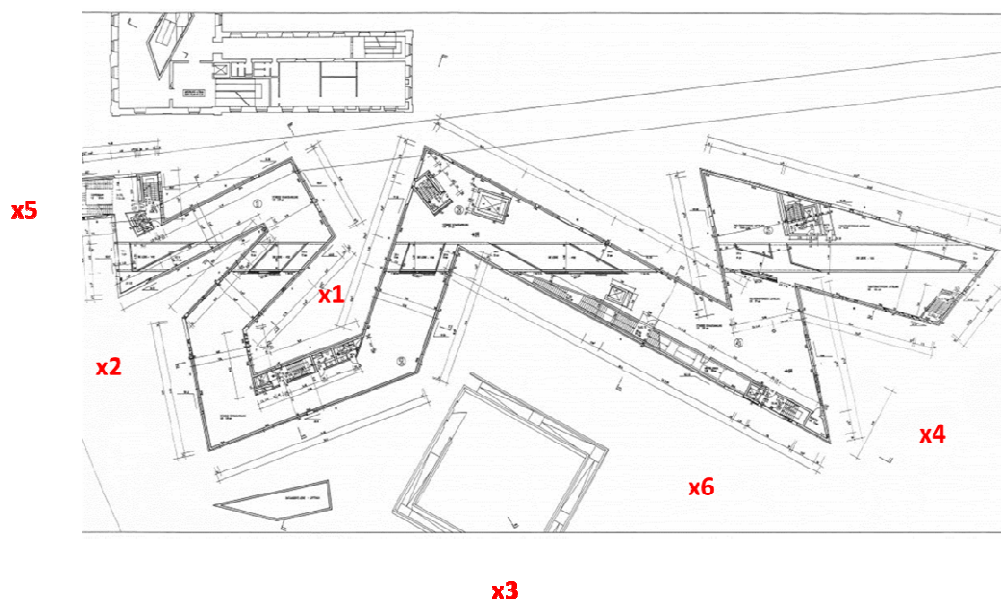
6. 2. 8. Prezentacija 8

Zadatak 1. Promotri fotografije te na tlocrtu označi stajalište iz kojeg su snimljene. Stajalište označi oznakom X i odgovarajućim brojem fotografije.

Sl. 12. Metodička vježba: orijentacija u prostoru na tlocrtu.

Danijel Libeskind, Židovski muzej, 2001., Berlin.

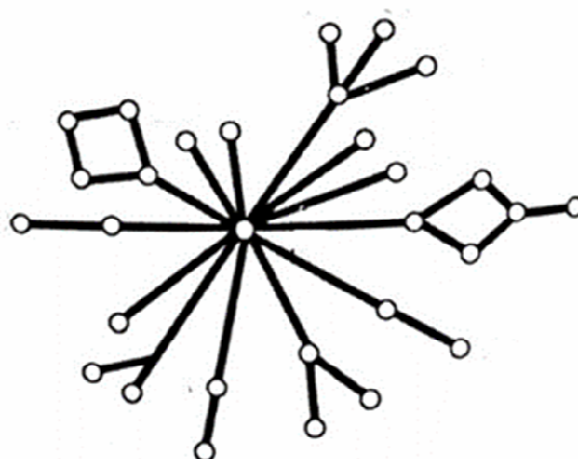

Sl. 13. Tlocrt Židovskog muzeja, 2001., Berlin.

Rješenja se pokazuju naknadno

Koji detalj vas je naveo na rješenje? Jeste li se dvoumili oko odgovora? Što mislite zašto se arhitekt odlučio na ovakvo rješenje? Što mislite u kakvom su odnosu izgled građevine i njezina funkcija?

6. 2. 9. Presentacija 9

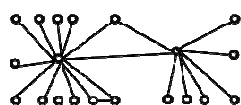
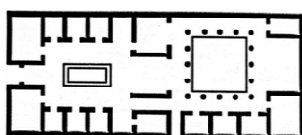

Komunikacijski graf

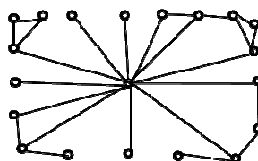
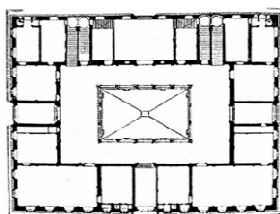
Sl. 14. Komunikacijski graf

Učenicima se objašnjava princip rješavanja zadatka.

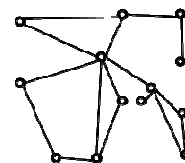
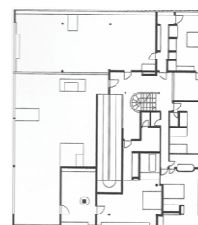
Zadatak 1. U prazne pravokutnike nacrtaj komunikacijske grafove prikazanih tlocrta.

Dvocentrična struktura

Jednacentrična struktura

Interakcijska struktura

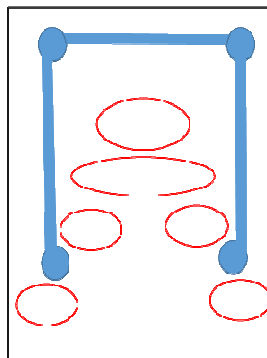
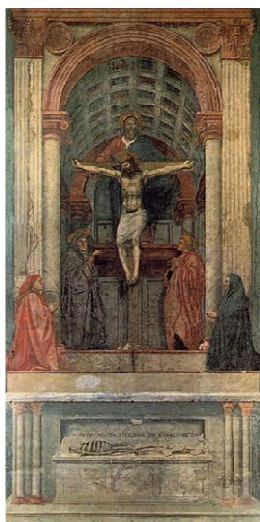
Sl. 15. Metodička vježba: crtanje komunikacijskih grafova

Rimski domus; renesansna palača; Vila Savoye

Koja je glavna razlika između komunikacijskih grafova koje ste nacrtali? Koliko centralnih točki ima pojedini graf?

6. 2. 10. Prezentacija 10

Zadatak 1. Promotri sliku te nacrtaj njezin tlocrt unutar pravokutnika tako da elipsama označiš položaj likova. Obilježi smještaj arhitektonskih elemenata.

Masaccio, *Sveto Trojstvo s Bogorodicom, svetim Ivanom i dvama donatorima*, 1425., freska, 6.67 x 3.17 m, Santa Maria Novella, Firenca.

Sl. 16. Metodička vježba: crtanje tlocrta slike

Masaccio, *Sveto Trojstvo s Bogorodicom, svetim Ivanom i dvama donatorima*, 1425., freska, 6.67 x 3.17 m, Santa Maria Novella, Firenca.

Rješenje i legenda se pokazuju naknadno.

Koji likovi su u prvom planu? Postoji li privid dubine na slici? Kako je privid dubine postignut?

6. 2. 11. Prezentacija 11

Zadatak 1. Promotri prikazani reljef i odredi broj prostornih planova. Olovkom ili bojicom zaokružit sve što pripada svakom pojedinom prostornom planu. Na prazne linije upiši podatke o djelu (naziv, ime umjetnika, godina nastanka i gdje se nalazi).

Luca della Robbia, *Cantoria*, 1438., Museo dell'Opera del Duomo, Firenca.

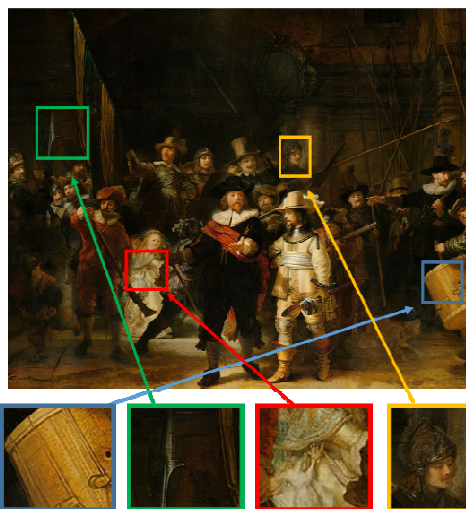
Sl. 17. Metodička vježba: označavanje prostornih planova
Luca della Robbia, <i>Cantoria</i>, 1438., Museo dell'Opera del Duomo, Firenca.
Rješenja i legende se pokazuju naknadno
<i>Što znači pojam prostorni plan? Koliko prostornih planova ima prikazani reljef? Što ste označili kao prvi plan? Što sve pripada drugom planu? Što se nalazi u zadnjem planu?</i>

6. 2. 12. Prezentacija 12

Grupa A

Zadatak 1. Promotri sliku i zaokruži na slici detalje prikazane ispod slike.

Rembrandt von Rijn,
Noćna straža, 1642., ulje
na platnu, 371 × 437 cm,
Rijksmuseum,
Amsterdam

Sl. 18. Metodička vježba: pronalaženje zadanih detalja na slici

Rembrandt von Rijn, *Noćna straža*, 1642., ulje na platnu, 371 × 437 cm, Rijksmuseum, Amsterdam.

Rješenja i legende se pokazuju naknadno.

Koji ste detalj prvi uočili? Koji je detalj bilo najteže pronaći? Što ti je pomoglo u pronalaženju detalja (motivi, boja)?

Grupa B

Zadatak 1. Promotri sliku i zaokruži na slici detalje prikazane ispod slike.

Gustav Klimt, *Poljubac*, 1908., ulje na
platnu, 180 x 180 cm, Austrijska galerija
Belvedere, Beč.

Sl. 19. Metodička vježba: označavanje zadanih detalja na slici

Gustav Klimt, *Poljubac*, 1908., ulje na platnu, 180 x 180 cm, Austrijska galerija Belvedere, Beč.

Rješenja i legende se pokazuju naknadno.

Koji ste detalj prvi uočili? Koji je detalj bilo najteže pronaći? Što vam je pomoglo u pronalaženju detalja (motivi, boja)?

6. 2. 13. Prezentacija 13

Zadatak 1. Svaki učenik nacrtat će jedan dio crteža. Dijelovi crteža crtaju se prema sljedećim koracima:

- 1) Nacrtaj jedan žuti kvadrat.
- 2) Nacrtaj jedan crveni pravokutnik.
- 3) Nacrtaj jedan zeleni pravokutnik.
- 4) Nacrtaj tri debele crne linije.
- 5) Imenujte svoje djelo.

Kazimir Maljevič, *Žuto, narančasto, zeleno*, 1914., Stedelijk Museum, Amsterdam

Sl. 20. Metodička vježba: rekonstrukcija nastanka djela
Kazimir Maljevič, <i>Žuto, narančasto, zeleno</i>, 1914., Stedelijk Museum, Amsterdam.
Legende i rješenja se pokazuju naknadno.
<i>Kako ste nazvali svoje djelo? Što mislite što su umjetnici htjeli postići ovakvim djelima? Imaju li ovakva apstraktna djela neku poruku? Ako imaju, koja bi to poruka bila? Čime je bio potaknut ovakav izričaj?</i>

6. 2. 14. Prezentacija 14

Zadatak 1. Promotrite dobivene kartice i opišite što je na njima prikazano. Je li prikaz figurativan ili apstraktan?

Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire*, 1892. – 1895., ulje na platnu, 73 x 92 cm, Barnes Foundation

Sl. 21. Metodička vježba: rekonstrukcija kompozicije
Paul Cézanne, <i>Mont Sainte-Victoire</i>, 1892. – 1895., ulje na platnu, 73 x 92 cm, Barnes Foundation.
Legende i rješenja se pokazuju naknadno.
Što vam je pomoglo u povezivanju kartica (boja, motiv, linija)? Jeste li mogli iz pojedinih kartica zaključiti koji je glavni motiv slike? Je li vas konačno rješenje iznenadilo?

6. 2. 14. Presentacija 15

Promotri skulpturu te šestarom ili
ravnalom izmjeri odnos glave prema
cijelom tijelu. Na prazne linije upiši
dobiveni omjer te podatke o skulpturi.

1 : 7

Poliklet, *Dorifor (Kopljonoša)*, 5. st. pr.
Kr., mramor, v: 200 cm, Nacionalni muzej,
Napulj.

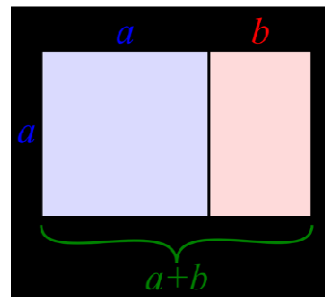
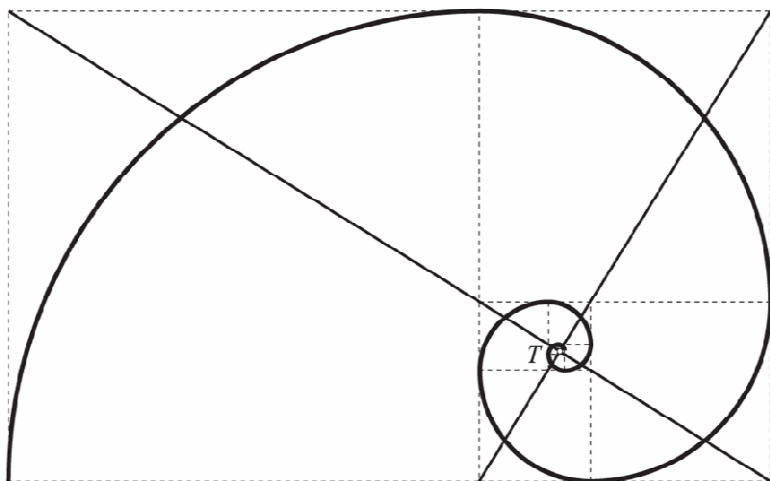

Sl. 22. Metodička vježba: određivanje proporcija
Poliklet, <i>Dorifor (Kopljonoša)</i>, 5. st. pr. Kr., mramor, v: 200 cm, Nacionalni muzej, Napulj.
Rješenja i legende se pokazuju naknadno.
Koje su proporcije navedene skulpture? Što mislite zašto su ovakve proporcije postale kanon?

6. 2. 15. Prezentacija 16

Zlatni rez

$$a : b = b : (a+b)$$

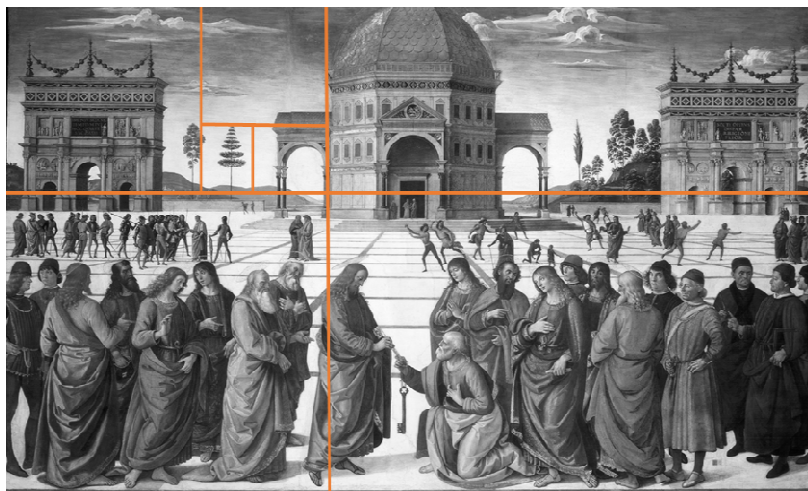
Sl. 23. Uvod u metodičku vježbu: označavanje zlatnog reza

Zlatna spirala; Zlatorezni pravokutnik

Učenicima se objašnjava pojam *zlatni rez*.

Zadatak 1. Promotri sliku te na njoj olovkom označi tri barem zlatorezna pravokutnika raz odgovarajućem mjestu. Na liniju ispod slike upiši podatke o slici.

Pietro Perugino, *Predaja ključeva*, freska, 1482., 335 × 600 cm, Sikstinska kapela, Rim.

Sl. 24. Metodička vježba: označavanje zlatnog reza

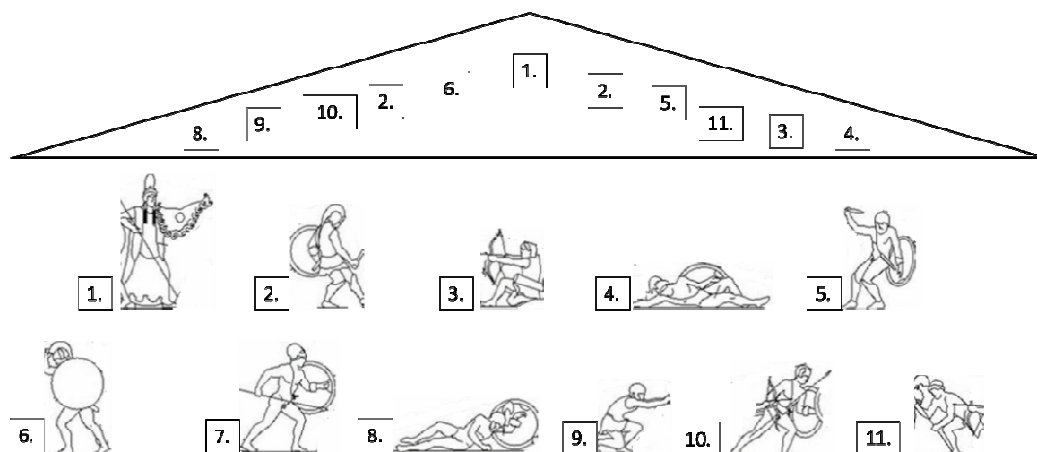
Pietro Perugino, *Predaja ključeva*, freska, 1482., 335 × 600 cm, Sikstinska kapela, Rim.

Rješenja i legende se pokazuju naknadno.

Na kojem mjestu ste povukli prvu liniju koja dijeli sliku prema zlatnom rezu? Koliko ste pravokutnika označili na slici? Koji je maksimalan broj takvih pravokutnika?

6. 2. 16. Prezentacija 17

Zadatak 1. Promotri shematski prikaz zabata i skulpture ispod njega. Upiši redni broj uz skulpturu na odgovarajuće mjesto na shematskom prikazu zabata, s obzirom na zakon kadra.

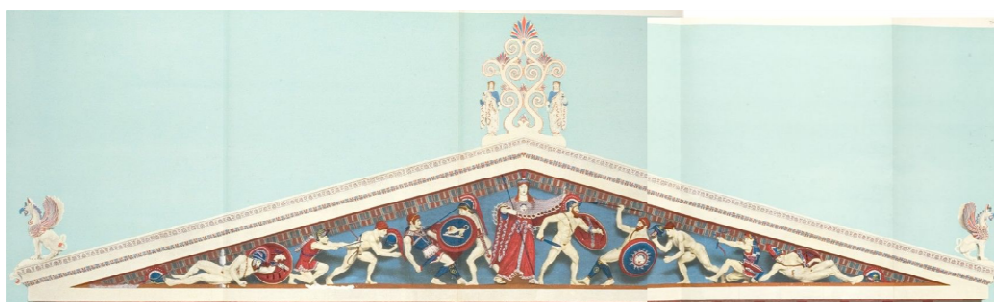
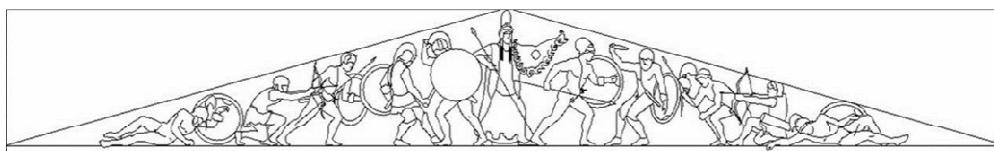

Sl. 25. Metodička vježba: zakon kadra

Shematki prikaz istočnog timpana Afajinog hrama u Egini, oko 490. pr. Kr.

Rješenja se prikazuju naknadno.

Je li moguće posložiti likove u zadani arhitektonski okvir? Na koji način ste ih posložili? Jesu li likovi različite veličine?

Istočni timpan Afajinog hrama u Egini, oko 490. pr. Kr.

Sl. 26. Istočni timpan Afajinog hrama u Egini, oko 490. pr. Kr.

Legende se pokazuju naknadno.

7. Popis i izvori reprodukcija korištenih u radu

Slika 1. Metodička vježba: povezivanje prema načelu

1. Eiffelov toranj, 1887., Pariz, Francuska, mrežna stranica: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/85/Tour_Eiffel_Wikimedia_Commons_%28cropped%29.jpg (pregledano 4. travnja 2019.)
2. Piramida muzeja Louvre, 1989., Pariz, Francuska, mrežna stranica: http://aflouvre.org/assets/slideshows/38/home_temp1_medium.jpg (pregledano 4. travnja 2019.)
3. Millennium Bridge, 2000., London, Ujedinjeno Kraljevstvo, mrežna stranica: http://cdn.ltstatic.com/2006/August/UP399706_942long.jpg (pregledano 4. travnja 2019.)
4. Olimpijski stadion, 1972., München, Njemačka, mrežna stranica: <https://lvironpigs.files.wordpress.com/2011/09/1a1a1a1a1a1a9.jpg> (pregledano 4. travnja 2019.)
5. Keopsova piramida, 2560. g. pr. Kr., Giza, Egipat, mrežna stranica: <https://i23.servimg.com/u/f23/11/49/76/83/keops10.jpg> (pregledano 4. travnja 2019.)
6. Giotto toranj, 1334., Firenca, Italija, mrežna stranica: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0f/Giotto%27s_campanile-263.jpg (pregledano 4. travnja 2019.)
7. Trajanov most, 104. g., Alcantara, Španjolska, mrežna stranica: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d5/Bridge_Alcantara.JPG (pregledano 4. travnja 2019.)
8. Koloseum, 70., Rim, Italija, mrežna stranica: http://nd05.jxs.cz/730/453/0f9ee347bc_80304676_o2.jpg (pregledano 4. travnja 2019.)

Slika 2. Metodička vježba: povezivanje slike i teksta

1. Lorenzo Ghiberti, paneli istočnih vrata krstionice (Rajska vrata), 1424. – 1452. Firenca, mrežna stranica: <http://slikovnica-gorgim.blogspot.hr/2011/07/lorenzo-ghiberti-rajska-vrata-istocne.html> (pregledano 10. siječnja 2017.)

Slika 3. Lorenzo Ghiberti, *Istočna vrata krstionice (Rajska vrata)*, 1424. – 1452., Firenca, mrežna stranica: <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/the-gates-of-paradise-174431341/> (pregledano 10. siječnja 2017.)

Slika 4. Metodička vježba: oponašanje stava

1. Narmerova paleta, 31. st. pr. Kr., kamen, visina 64 x 42 m, Egipatski muzej, Kairo, mrežna stranica: https://hr.wikipedia.org/wiki/Narmerova_paleta (pregledano 20. svibnja 2019.)

Slika 5. Metodička vježbe: oponašanje stava

1. Mercedes Goritz Pavelić, Zagrebačka komorna plesna grupa, 1934., mrežna stranica: <https://fotografija.hr/uro-janekovi/> (pregledano 5. lipnja 2019.)

2. Pontormo, *Polaganje Krista u grob*, 1525. – 1528., ulje na platnu, 313 x 192 cm, crkva sv. Felicije, Firenca, mrežna stranica: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pontormo> (pregledano 20. svibnja 2019.)

3. Poliklet, *Dorifor (Kopljonoša)*, 5. st. pr. Kr., mramor, v: 200 cm, Nacionalni muzej, Napulj, mrežna stranica: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dorifor> (pregledano 20. svibnja 2019.)

Slika 6. Gian Lorenzo Bernini, David, 1623.-1624., mramor, v: 170 cm, Galerija Borghese, Rim, mrežna stranica: <https://www.flickr.com/photos/78142083@N05/14066248025> (pregledano 5. lipnja 2019.)

Slika 7. Metodička vježba: ucrtavanje kompozicijskih linija

1. Kuros, 6. st. Pr. Kr., mramor, v: 1, 88 m, The Metropolitan Museum of Art, New York, mrežna stranica: <https://ccivcopy.site.wesleyan.edu/project-6/kouroi/> (pregledano: 8. lipnja 2019.)

2. Poliklet, *Dorifor (Kopljonoša)*, 5. st. pr. Kr., mramor, v: 2 m, Nacionalni arheološki muzej, Napulj, mrežna stranica: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dorifor> (pregledano 20. svibnja 2019.)

3. Lizip, *Apoksiomen*, 4. st. pr. Kr., mramor, v: 2,1 m, Vatikanski muzej, Rim, mrežna stranica: <https://www.pinterest.es/pin/480477853988491105/> (pregledano 8. lipnja 2019.)

Slika 8. Metodička vježba: ucrtavanje obrisne linije

1. Ivan Kožarić, *Prizemljeno Sunce*, 1971., bronca, Bogovićeve ulica, Zagreb, mrežna stranica: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ko%C5%BEari%C4%87_-_Prizemljeno_sunce.jpg (pregledano 8. lipnja 2019.)

2. Vojin Bakić, *Razlistana forma*, 1960., bronca, Gajeva ulica, Zagreb, mrežna stranica: <http://arhiva.dalje.com/foto.php?id=5&rbr=12756&idrf=5492883> (pregledano 20. lipnja)

3. Vanja Radauš, *Ranjenik*, 1938., bronca, dvorište Moderne galerije, Zagreb, mrežna stranica: https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Moderna_galerija_Zagreb_dvoriste_240209.jpg (pregledano 20. lipnja 2019.)

Slika 9. Metodička vježba: ucrtavanje oblika kompozicije

1. Andrea Mantegna, *Sv. Sebastijan*, 1450., tempera na dasci, 68 x 30,6 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč, mrežna stranica: https://hr.wikipedia.org/wiki/Andrea_Mantegna (pregledano 05. lipnja 2019.)

2. Jacopo Tintoretto, *Posljednja večera*, 1594., ulje na platnu, 3,7 x 5,7 m, San Giorgio Maggiore, Venecija, mrežna stranica: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Posljednja_ve%C4%8Dera_\(Tintoretto\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Posljednja_ve%C4%8Dera_(Tintoretto)) (pregledano 05. lipnja 2019.)

3. Leonardo da Vinci, *Posljednja večera*, 1498., zidna slika, tempera i ulje, 4,6 x 8,8 m, Santa Maria della Grazie, Milano, mrežna stranica: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Posljednja_ve%C4%8Dera_\(Leonardo\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Posljednja_ve%C4%8Dera_(Leonardo)) (pregledano 05. lipnja 2019.)

4. Rafael, Gospa od češljugara, 1505. – 1506., ulje na drvu, 107 x 77 cm, Uffizi, Firenca, mrežna stranica: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Rafael> (pregledano 15. srpnja 2019.)

5. Correggio, Uznesenje Bogorodice, 1530., freska, 10, 93 x 11, 56 m, kupola katedrale u Parmi, mrežna stranica: <http://www.arte.it/opera/assunzione-della-vergine-4738> (pregledano 30. lipnja)

6. Caravaggio, Narcis, 1597. – 1599., ulje na platnu, 110 x 92 cm, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Rim, mrežna stranica: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Narcis_\(Caravaggio\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Narcis_(Caravaggio)) (pregledano 30. lipnja)

7. Anthonius van Dyck, Samson i Dalila, 1628. – 1630., 14, 8 x 25, 7, ulje na platnu, Kunsthistorisches Museum, Beč, mrežna stranica: [https://en.wikipedia.org/wiki/Samson_and_Delilah_\(van_Dyck,_Vienna\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Samson_and_Delilah_(van_Dyck,_Vienna)) (pregledano 08. kolovoza 2019.)

Slika 10. Metodička vježba: oblikovanje prema uputama. Shematki prikaz – vlastiti rad.

Slika 11. Antonio di Pietro Averlino zvan Filarete, Sforzinda, oko 1465., Libro architetonico, Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze, Firenca, mrežna stranica: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sforzinda> (pregledano 1. srpnja 2019.)

Slika 12. Metodička vježba: orijentacija u prostoru na tlocrtu.

1. Danijel Libeskind, Židovski muzej, 2001., Berlin, mrežna stranica: <https://www.archdaily.com/91273/ad-classics-jewish-museum-berlin-daniel-libeskind> (pregledano 5. srpnja 2019.)

Slika 13. Tlocrt Židovskog muzeja, 2001., Berlin, mrežna stranica: <https://www.archdaily.com/91273/ad-classics-jewish-museum-berlin-daniel-libeskind> (pregledano 5. srpnja 2019.)

Slika 14. Komunikacijski graf, izvor: Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, Zagreb: Hermes, 1998., str. 78.

Slika 15. Metodička vježba: crtanje komunikacijskih grafova

1. Tlocrt rimskog domusa, izvor: Povijest, 5. knjiga, Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek, Europapress holding, Zagreb, 2007., str. 264.

2. Tlocrt renesansne palače, izvor: Jadranka Damjanov, *Umjetnost avantura: bilježnica*, Zagreb: Hermes, 1998., str. 78.

3. Le Corbusier, tlocrt Vile Savoye, 1931., okolica Pariza, mrežna stranica: <https://www.architecturaldigest.in/content/iconic-house-villa-savoye-le-corbusier/> (pregledano 15. kolovoza)

Slika 16. Metodička vježba: crtanje tlocrta slike

1. Masaccio, Sveto Trojstvo s Bogorodicom, svetim Ivanom i dvama donatorima, 1425., freska, 6,67 x 3,17 m, Santa Maria Novella, Firenca, mrežna stranica: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Sveto_Trojstvo_\(Masaccio\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Sveto_Trojstvo_(Masaccio)) (pregledano 10. srpnja 2019.)

Slika 17. Metodička vježba: označavanje prostornih planova

1. Luca della Robbia, Cantoria, 1438., Museo dell'Opera del Duomo, Firenca, mrežna stranica: https://en.wikipedia.org/wiki/Luca_della_Robbia(pregledano 25. lipnja)

Slika 18. Metodička vježba: pronalaženje zadanih detalja na slici

1. Rembrandt von Rijn, Noćna straža, 1642., ulje na platnu, 371 × 437 cm, Rijksmuseum, Amsterdam, mrežna stranica: https://hr.wikipedia.org/wiki/No%C4%87na_stra%C5%BEa(pregledano 10. srpnja 2019.)

Slika 19.Metodička vježba: označavanje zadanih detalja na slici

Gustav Klimt, Poljubac, 1908., ulje na platnu, 180 x 180 cm, Austrijska galerija Belvedere, Beč, mrežna stranica: [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Kiss_\(Klimt\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Kiss_(Klimt))(pregledano 10. srpnja 2019.)

Slika 20. Metodička vježba: rekonstrukcija nastanka djela

1. Kazimir Maljevič, Žuto, narančasto, zeleno, 1914., Stedelijk Museum, Amsterdam, mrežna stranica: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38489>(pregledano 10. srpnja 2019.)

Slika 21. Metodička vježba: rekonstrukcija kompozicije

1. Paul Cézanne, Mont Sainte-Victoire, 1892. – 1895., ulje na platnu, 73 x 92 cm, Barnes Foundation, [https://collection.barnesfoundation.org/objects/4672/Mont-Sainte-Victoire-\(La-Montagne-Sainte-Victoire\)](https://collection.barnesfoundation.org/objects/4672/Mont-Sainte-Victoire-(La-Montagne-Sainte-Victoire))/(pregledano 05. srpnja 2019.)

Slika 22. Metodička vježba: određivanje proporcija

1. Poliklet, Dorifor (Kopljonoša), 5. st. pr. Kr., mramor, v: 200 cm, Nacionalni muzej, Napulj, mrežna stranica: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dorifor> (pregledano 20. svibnja 2019.)

Slika 23. Uvod u metodičku vježbu: označavanje zlatnog reza

1. Zlatna spirala, mrežna stranica: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=67302> (pregledano 17. kolovoza 2019.)

2. Zlatorezni pravokutnik, mrežna stranica: https://en.wikipedia.org/wiki/Golden_ratio (pregledano 17. kolovoza 2019.)

Slika 24. Metodička vježba: označavanje zlatnog reza

1. Pietro Perugino, Predaja ključeva, freska, 1482., 335 × 600 cm, Sikstinska kapela, Rim, mrežna stranica: <https://www.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/early-renaissance1/painting-in-florence/a/perugino-christ-giving-the-keys>(pregledano 05. srpnja 2019.)

Slika 25. Metodička vježba: zakon kadra

1. Shematki prikaz istočnog timpana Afajinog hrama u Egini, oko 490. pr. Kr., izvor: prezentacija na kolegiju *Metodika nastave povijesti umjetnosti*.

Slika 26.

1. Shematki prikaz istočnog timpana Afajinog hrama u Egini, oko 490. pr. Kr., izvor: prezentacija na kolegiju *Metodika nastave povijesti umjetnosti*.

2. Idealna rekonstrukcija istočnog timpana Afajinog hrama u Egini, oko 490. pr. Kr., mrežna stranica: https://en.wikipedia.org/wiki/Temple_of_Aphaea (pregledano 20. kolovoza 2019.)

8. Popis literature

Knjige

1. Bloom Benjamin, *Taksonomija ili klasifikacija obrazovnih i odgojnih ciljeva, Knjiga 1 Kognitivno područje*, Beograd: Jugoslavenski zavod za proučavanje školskog i prosvetnih pitanja, 1970.
2. Damjanov Jadranka, *Pogled i slika*, Zagreb: Hermes, 1996.
3. Damjanov Jadranka, *Umjetnost avantura: bilježnica*, Zagreb: Hermes, 1998.
4. Damjanov Jadranka, *Vizualni jezik i likovna umjetnost*, Zagreb, Školska knjiga, 1991.
5. Grgić Nada, Jakubin Marijan, *Vizualni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*, Zagreb: EDUCA, 1996.
6. Markuš Ivona, *Metodičke vježbe i kreativan pristup nastavi Likovne umjetnosti*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011.
7. Hilbert Meyer, *Što je dobra nastava?*, Erudita, Zagreb, 2005.
8. Salamon Jasna, *Likovna umjetnost: priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi s proširenim sadržajem*, Profil, 2011.
9. Stevanović Marko, *Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi*, Pula: Istarska naklada, 1986.
10. Stevanović Marko, *Modeli kreativne nastave*, Rijeka: ANDROMEDA, 2003.
11. Terhart Ewald, *Metode poučavanja i učenja*, Zagreb: EDUCA, 2001.

Članci

1. Alviž Josipa, »Ad honorem et in memoriam Jadranka Damjanov«, u: Kvartal : kronika povijesti umjetnosti u Hrvatskoj 8, 2016., str. 84 – 93.
2. Perić Branka, »Kreativnost u nastavi«, u: Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja 1, 2015., str. 145 – 150.

Internetski izvori

1. *Kurikulum za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije*, mrežna stranica https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posjećena 9. travnja 2019.)
2. *Metodičke sintagme i paradigme*, mrežna stranica http://195.29.243.219/avangarda-msp/I_razred/f-vj-av-1a.htm (posjećena 8. travnja 2019.)
3. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, mrežna stranica http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posjećena 9. travnja 2019.)

9. Sažetak/Summary

In this master thesis, various models of methods of practical exercises for high school classroom teaching of Visual Arts are presented. Basic task of teaching Visual Arts is to encourage and develop student's creative abilities, establish a communication between students and art in general, as well as with cultural heritage, and to develop their capacity of sensory experience of the world that surrounds them. The curriculum of Visual Arts enables the development of creative thinking and activity, enables the learning of basic artistic and visual literacy, as well as it improves active learning by means of discovery. Various models of methodical exercises assist with attention development and lead to consciousness concerning the experience of seeing. Besides, such models should be the main activity of every Arts lesson. During individual or group work on practical exercises, students can actively participate in the teaching process, formulate their observations and express their opinions and suggestions. Main goal for the overview of twelve given models of methods of practical exercises is to ease the creation of new such exercises.

Key words: active learning, creativity, experience, practical exercises, Visual Arts.